

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*∨ Підстави та наслідки скасування
Господарського кодексу України
в умовах війни*

- ПРАВА ДИТИНИ

*∨ В Україні прийнято окремі важливі
законодавчі акти, що покращують стан
дотримання прав дитини*

№ 3 (245) ЛЮТИЙ 2023

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 3 (245) 2023

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор
Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Рік роботи Верховної Ради України
в умовах війни..... 3
Уряд ухвалив Стратегію розвитку
індустріальних парків до 2030 року..... 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Беззуб І.
Підстави та наслідки скасування
Господарського кодексу України в умовах
війни: оцінки експертів 4
Чернявська Л.
В Україні прийнято окремі важливі
законодавчі акти, що покращують стан
дотримання прав дитини 14
ЩОДЕННИК БЛОГЕРА * 25

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Рік роботи Верховної Ради України в умовах війни

У перший день неспровокованої повномасштабної війни Російської Федерації проти України, 24 лютого 2022 р., Верховна Рада України зібралася на пленарне засідання та затвердила Указ Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».

Відтоді й донині парламент України для здійснення пленарної діяльності збирався у залі засідань Верховної Ради України 46 разів.

З 24 лютого 2022 р. Верховна Рада України:

- розглянула 825 питань порядку денного;
- прийняла 384 закони в цілому, зокрема, 50 – у новій редакції;
- проголосувала 33 ратифікації та 15 денонсацій.

Парламентом прийнято приблизно 100 законодавчих актів, безпосередньо спрямованих на протидію збройній агресії Російської Федерації, зокрема, 9 заяв та 24 звернення до міжнародної спільноти із цього приводу. У сфері європейської інтеграції вже прийнято 39 законів, 31 законопроект – за основу.

Верховна Рада України прийняла всі необхідні закони для виконання рекомендацій Європейської Комісії щодо заявки України на членство в ЄС.

Комітетами Верховної Ради України для здійснення законопроектної діяльності з 24 лютого 2022 р. проведено 799 засідань, на яких розглянуто 4305 питань.

Інтенсивним та важливим напрямом роботи Верховної Ради України також стали візити

керівництва парламенту України до країн Європи та світу з метою наближення перемоги України, зокрема, інформування та просування таких питань як: рух України до членства в Європейському Союзі та Північноатлантичному Альянсі, створення спеціального трибуналу для російських воєнних злочинців і вищого керівництва РФ, відшкодування Росією збитків, завданих Україні, виключення країни-агресора з міжнародних організацій, а також продовження надання військової, фінансової та гуманітарної допомоги.

Зокрема, за рік воєнного стану Голова Верховної Ради України Р. Стефанчук здійснив 14 офіційних візитів, провівши велику кількість плідних зустрічей, виступивши перед національними парламентами країн та взявши участь у міжнародних конференціях.

За рік повномасштабного вторгнення світові лідери неодноразово висловлювали свою підтримку у боротьбі України проти жорстокого російського агресора. Зокрема, відбулися 26 візитів голів національних парламентів та їхніх заступників і 28 – делегацій національних парламентів та міжнародних парламентських організацій.

Водночас за цей період за трибуною Верховної Ради України із зверненнями до народних депутатів України та українського народу виступили більше 20 представників іноземних держав (*Офіційний вебпортал парламенту України (<https://www.rada.gov.ua/news/Top-№vynna/233494.html>). – 2023. – 24.02).*

Уряд ухвалив Стратегію розвитку індустріальних парків до 2030 року

На засіданні Кабінету Міністрів України 24 лютого 2023 р. Уряд прийняв Стратегію розвитку індустріальних парків до 2030 р. Це рішення покликане пришвидшити перетворення індустріальних парків на драйвери економічного зростання для країни,

сприяючи при цьому трансформації індустріальних парків на основі моделі еко-індустріального парку.

«Уряд зацікавлений у прискоренні розвитку індустріальних парків, оскільки багато з них перебувають на початковій стадії розвитку та

не отримують достатньої уваги відповідних громад у регіонах. Тому прийнята Стратегія має на меті створити чітку дорожню карту для розвитку індустріальних парків та підтримати економічне зростання країни, забезпечуючи сприятливе середовище для діяльності бізнесу», – наголосила перший віцепрем'єр-міністр – міністр економіки України Ю. Свиріденко.

Модель еко-індустріального парку передбачає впровадження принципів сталого розвитку, підходів циркулярної економіки, ресурсоефективного та чистого виробництва, зменшення негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, підвищення ефективності використання ресурсів і відходів, зокрема шляхом створення замкнених циклів їх використання та промислового симбіозу, використання енергії з відновлюваних джерел, покращення якості соціальної складової, як у межах парку, так і поза його межами, в тому числі в місцевому та регіональному масштабі, підвищення якості управління на рівні парку.

У Міністерстві економіки України зазначили, що станом на лютий 2023 р. було обрано керуючі компанії у 40 із 61 індустріального парку, включених до Реєстру індустріальних (промислових) парків, а вісімнадцять індустріальних парків уже мають учасників та інших суб'єктів. Незначні темпи розвитку індустріальних парків не дають можливості потенційним учасникам отримати доступ до якісних пропозицій щодо розміщення своїх виробничих потужностей.

Стратегія розвитку індустріальних парків до 2030 р. спрямована на збалансування економічного, соціального та екологічного вимірів для сталого розвитку національної економіки та включає комплекс заходів, які спрямовані, зокрема, на:

- удосконалення правової бази створення, функціонування та розвитку індустріальних парків, яка має також сприяти трансформації індустріальних парків за моделлю еко-індустріального парку;

- оптимізацію та розвиток мережі індустріальних парків з урахуванням пріоритетів, поточних та перспективних потреб бізнесу, територіальних громад і держави;

- посилення співпраці з відповідними міжнародними, урядовими та неурядовими організаціями, національними та іноземними партнерами у сфері забезпечення функціонування індустріальних парків та залучення інвестицій;

- сприяння формуванню та застосуванню практик управління індустріальними парками, що відповідають найкращим світовим підходам у цій сфері;

- забезпечення інституційного розвитку системи формування та реалізації державної політики щодо створення та діяльності індустріальних парків, заснованої на саморегулюванні (*Урядовий нормал (<https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-ukhvalyv-stratehiu-rozvytku-industrialnykh-parkiv-do-2030-roku>). – 2023. – 24.02*).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

І. Беззуб, наук. співроб. НЮБ НБУВ

Підстави та наслідки скасування Господарського кодексу України в умовах війни: оцінки експертів

У період воєнного стану, і особливо після закінчення війни, одним з важливих завдань України є забезпечення належного правового регулювання здійснення гос-

подарської діяльності та впорядкування змісту господарських відносин. Окрім цього, оновлення цивільного законодавства й узгодження його з європейськими стандартами – серед

ключових вимог Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Сьогодні важливо сконцентруватися на питаннях Цивільного кодексу та цивільного законодавства, яке найбільш наближене до кожного з громадян. На прикладі оновлення цивільного законодавства парламент демонструє налаштованість змінювати сучасне законодавство і концептуальні підходи до нього, які ґрунтуються на кращих європейських традиціях, що є передумовою успіху, підкреслив Голова Верховної Ради України Р. Стефанчук під час участі в експертному обговоренні «Оновлення цивільного законодавства: досвід правозастосування» (17 січня 2023 р.).

Першим кроком на шляху до розвитку цивільного законодавства, як зауважив Р. Стефанчук, стало ухвалення 12 січня 2023 р. в першому читанні проєкту Закону про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період (№ 6013 від 09.09.2021 р.).

Презентуючи цей законопроект, Р. Стефанчук охарактеризував його як механізм, який допоможе «правильно і безболісно навести лад у сфері підприємницької діяльності, уніфікувати організаційно-правові форми юридичних осіб, ввести цивілізовані правові режими на майно, відмовившись від «совкових анахронізмів», яких немає в цивілізованому світі».

Законопроектом, зокрема, передбачається, що:

- приватне підприємство (ПП) як форма ведення бізнесу буде поступово скасована. Таку форму повністю замінить ТОВ;

- поступово перестануть існувати державні, комунальні та спільні комунальні підприємства. Їх теж перетворять на господарські товариства, головною метою яких буде отримання прибутку;

- будуть замінені такі інститути як «право господарського відання» та «право оперативного управління», які зараз використовуються у держсекторі. Саме ці інститути автори законопроекту характеризують як «совкові анахронізми».

- майно державних та комунальних підприємств можна буде передавати в

управління комерційним господарським товариствам на підставі договору. Цікаво, що управління таким майном буде платним, причому за рахунок бюджетних коштів. Оплачуватимуть послуги управителів органи влади та місцевого самоврядування, які передають державне та комунальне майно в комерційне управління;

- буде впроваджено нову організаційно-правову форму – «об'єднання юридичних осіб». З цією метою Цивільний кодекс пропонують доповнити новими нормами щодо корпоративного управління.

Законопроектом також передбачено визнати Господарський кодекс України таким, що втратив чинність.

Щоб не допустити шокового ефекту для бізнесу та держави, законопроект пропонує перехідний період від 5 до 7 років. Передбачається, що в цей період діятимуть спеціальні норми щодо регулювання діяльності підприємств.

Як наголошують автори документа в пояснювальній записці, зміни, передбачені проєктом Закону, спрямовані на удосконалення корпоративного управління в юридичних особах, заснованих на державній і комунальній власності, на підвищення інвестиційної привабливості країни, запровадження ефективних механізмів контролю за використанням об'єктів державної та комунальної власності, а також на усунення суперечностей між Цивільним кодексом України та актами спеціального законодавства.

Слід зазначити, що вищевказані нововведення викликали неабиякий резонанс у суспільстві. Серед найбільш обговорюваних новел – скасування Господарського кодексу, ліквідація таких форми діяльності як приватне підприємство (ПП) та державних, комунальних підприємств.

У пояснювальній записці причиною подання законопроекту автори називають резонансну постанову Великої палати Верховного Суду у справі № 916/2813/18 від 29 червня 2021 р., що затвердила правову позицію, згідно з якою ПП – господарське товариство та його слід регулювати аналогічно до ТОВ.

Відповідно до статистичних даних, ПП посідає друге місце за популярністю в рейтингу організаційно-правових форм юридичних осіб в Україні, перше – ТОВ. Тож такі зміни будуть досить відчутними, оскільки кількість ПП в Україні сягає понад 200 тис. (14 % загальної кількості юридичних осіб), зазначив «Урядовому кур'єру» голова правління ГО «Асоціація представників малого та середнього бізнесу міста Києва» М. Тютюнников (URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/osoblivosti-regulyuvannya-narodni-obranci-hochut-z>).

Загалом, законодавча неврегульованість діяльності ПП сформувала двояке ставлення до цієї організаційно-правової форми. З одного боку, дехто вважає її досить привабливою, бо можна самостійно прописати всі обрані засади правового регулювання за відсутності обов'язкових законодавчих вимог. Уникаючи, наприклад, складних механізмів скликання загальних зборів, передбачених для ТОВ. З іншого – недостатній рівень правового регулювання призводить до незахищеності ПП та необхідності максимально деталізовано все прописувати у статуті.

Експерти звертають увагу, що законопроект передбачає примусову реорганізацію в господарські товариства усіх суб'єктів господарювання усіх форм власності, які здійснюють комерційне та некомерційне господарювання у публічному та приватному секторах економіки.

У мирний час можна було б намагатись спрогнозувати та певним чином мінімізувати його шкідливі наслідки. Однак в умовах воєнного стану прийняття такого Закону породжує численні економічні, правові та корупційні ризики, що є прямою загрозою національній безпеці та обороноздатності України, наголошує доктор юридичних наук О. Беяневич. На її думку, цей Закон руйнує правові засади діяльності державного та комунального секторів економіки та буде використаний для найбільш масштабного за період незалежності України перерозподілу публічної власності у позаприватизаційний спосіб.

В умовах воєнного стану здійснити таку реорганізацію всіх діючих підприємств у передбачений Цивільним кодексом спосіб неможливо. Після закінчення так званого «перехідного періоду», поза правовим полем можуть опинитися десятки тисяч суб'єктів – дочірні підприємства, іноземні підприємства, підприємства об'єднань громадян (релігійної організації, профспілки), підприємства споживчої кооперації, орендні підприємства, індивідуальні підприємства, сімейні підприємства, спільні підприємства, фермерські господарства, колективні сільськогосподарські підприємства, малі підприємства. Це є прямим порушенням Конституції України (ст. 15) та верховенства права, непропорційним втручанням у підприємницьку діяльність суб'єктів приватного сектору економіки, які через війну зазнають величезних втрат, їх право на мирне володіння майном, стабільність умов господарювання.

Крім того, сьогодні, велика кількість підприємств, власників перелічених видів підприємств або перебувають у лавах ЗСУ, або здійснюють волонтерську діяльність, допомагаючи ЗСУ, а тому не мають можливості займатись реорганізацією цих підприємств.

Тому, впевнена О. Беяневич, будь-яка дестабілізація правової системи в умовах війни та нічим не обґрунтована «реформа» системи юридичних осіб, її непрозорість означає послаблення обороноздатності України та місцевого самоврядування.

Не вщухають дискусії і з приводу доцільності приватизації об'єктів державної власності під час війни з московським агресором.

На думку члена-кореспондента Національної академії правових наук України О. Подцерковного, така трансформаційна процедура, як приватизація, навіть у мирний час викликала багато запитань з огляду на неефективність, непрозорість та корупціогенні чинники. Під час війни приватизація ставить ще більше запитань, адже світовій економічній історії відома «воєнна націоналізація», а не «воєнна приватизація». Бо під час війни зростає потреба в централізованому управлінні

економікою, чого приватний сектор за своєю природою забезпечити не може.

Для прикладу він наводить досвід США під час Другої світової війни, коли в державну власність викупувався в середньому один великий завод на тиждень. Необхідність підтримання зайнятості на виробництвах, які в умовах війни не були здатні забезпечити приватні власники, було одним з основних чинників відповідної економічної політики, не кажучи вже про зростаючі потреби воєнної економіки, які в умовах планування масштабних оборонних капіталовкладень найбільш прогнозовано задовольняє саме державний сектор, наголошує фахівець.

З огляду на цей досвід, зазначає О. Подцерковний, поточні плани уряду щодо приватизації викликають щонайменше запитання про наміри влади забезпечити стійке виконання державною своїх економічних функцій під час війни.

Науковці Інституту економіко-правових досліджень імені В. К. Мамутова НАН України звернулися з листом до секретаря РНБО О. Данілова, в якому вказали на величезні загрози для економічної системи держави, що містяться у законопроекті № 6013. Зокрема, як зазначається у листі, законопроект передбачає вжиття заходів, які спрямовані на масштабну дезорганізацію правового регулювання економічних відносин внаслідок скасування Господарського кодексу.

Інститут звертає увагу на численні зауваження до законопроекті № 6013, висловлені Міністерством економіки, Мінагрополітики, Міністерством інфраструктури, МОН, МОЗ, Мінкульту, ФДМУ, ДПС, АМКУ та ін.

Також у листі звертається увага на те, що внаслідок ухвалення законопроекті підприємництвом вважатиметься будь-яка соціальна активність без ознаки прибутковості, що створить масштабну невизначеність у застосування антикорупційного законодавства.

Крім того, за словами науковців, законопроект відкриває шлях для суцільного переділу державної та комунальної власності поза процедурами приватизації в державному секторі економіки.

Ще один наслідок, як вказано у листі, зникнення численних запобіжників від незаконних операцій з державною власністю (лист можна прочитати за посиланням (URL: https://drive.google.com/file/d/1E8A1eFdmywby4tEVyk_aH2-D3QSGwKfG/view)).

Міністерство фінансів України також надало ряд зауважень до положень законопроекті та не підтримав його, оскільки законопроект матиме негативний вплив на показники державного та місцевих бюджетів. Особливо, на переконання міністерства, це стосується новел законопроекті щодо скасування права господарського відання і права оперативного управління на майно державної власності. Реалізація вищезазначених положень законопроекті призведе до позаприватизаційного відчуження державного майна і, як наслідок, до зменшення надходжень від приватизації державного майна до держбюджету.

У свою чергу старший науковий співробітник Інституту економіко-правових досліджень імені В. К. Мамутова В. Коверзнев переконаний, що передбачене законопроектом обов'язкове перетворення комунальних підприємств у господарські товариства, які створюються виключно з метою отримання прибутку, не має на меті забезпечення соціальної сфери економіки. Так, законопроект не передбачає додаткові джерела надходження до бюджетів усіх рівнів для компенсації вказаних витрат, що призведе до дефіциту бюджетів або до виникнення заборгованості держави та органів місцевого самоврядування перед суб'єктами комерційної діяльності, які здійснюватимуть управління майном.

Накопичення заборгованості держави та органів місцевого самоврядування за послуги управління надасть суб'єктам комерційної діяльності – управителям майна право стягнути її в судовому порядку, у тому числі, за рахунок переданого їм в управління майна. Внаслідок цього держава та органи місцевого самоврядування будуть примусово позбавлені власної майнової бази, що становить основу діяльності будь-якого суб'єкта правовідносин, і фактично втратять свою правосуб'єктність.

Натомість в Україні з'явиться невеличка група «нових олігархів», які отримають у власність державне і комунальне майно, що належить народові і територіальним громадам, на безоплатній основі, додає В. Коверзнев.

Крім цього, впевнений М. Тютюнников, реорганізація державних підприємств у господарські товариства створює ризики втрати державою контролю за підприємствами, приватизацію яких заборонено, що може мати негативні наслідки, зокрема й щодо національної безпеки України, і корупційні ризики щодо передачі контролю за такими державними підприємствами поза механізмом їх приватизації. Він вважає, що заміна права оперативного управління державною (комунальною) власністю надає органам, які прийматимуть відповідні рішення (у проєкті чітко не визначені), дискреційні повноваження, що створює корупційні ризики.

На переконання правників, які взяли участь у круглому столі на тему «Законопроект № 6013: підстави та наслідки скасування Господарського кодексу в умовах війни» (16 листопада 2022 р.), документ несе значні ризики для державного та комунального майна, що в умовах війни взагалі є неприпустимим. Фактично відбувається спроба породити суцільну нестабільність у функціонуванні державної і комунальної форм власності.

Додатково експерти звертають увагу на такі ризики законопроекту № 6013 для публічної власності, як: перетворення державних підприємств у підприємницькі суб'єкти, хоча за призначенням та ГК вони є некомерційними, адже працюють не на прибуток, а для оборони, соціальної сфери, комунікацій тощо; відмова від соціально-комунальних зобов'язань, які можуть брати на себе бізнес-структури; утворення законодавчої прогалини у системі форм державного втручання в економіку, що відкриває шлях до хаотичних неконтрольованих обгородок в економічній сфері тощо.

Експерти сподіваються, що після подальших читань проєкту Закону та внесення до нього правок, текст буде змінено й усунено наявні колізії, але нині аналіз проєкту свідчить про суттєву його невідповідність конституційним

нормам та необґрунтованість відповідно до об'єктивних обставин. Особливо слід бути обережними у сенсі реформування державних підприємств, бо чимало з них ще й досі мають велике стратегічне значення.

Що стосується пропозиції скасувати Господарський кодекс України (ГК), то обговорення доцільності його існування триває з часу його ухвалення. Прихильники скасування ГК обґрунтовують це наявністю колізій між Цивільним кодексом і Господарським, тим, що таких кодексів нема у розвинених країнах, застарілістю деяких (ще радянських) норм та концепцій. Прихильники позиції подальшого існування кодексу обґрунтовують це тим, що він регулює правовідносини, які не регулюють ні Цивільний, ні інші законодавчі акти. Війна не надовго стримала дискусії між прихильниками скасування ГК і тими, хто категорично проти таких змін.

Представляючи законопроект про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період, ініціатор нового Закону Р. Стефанчук зазначив, що за період існування «Господарський кодекс себе вихолостив повністю і сьогодні є великим ярмом на шиї правозастосовчої практики». І бізнес, і держава лише виграють від модернізації «підприємницького» законодавства, наголосив Р. Стефанчук.

До речі, голова парламенту також розвіяв міфи навколо Закону:

- скасовуючи ГК, ніхто не буде скасовувати спеціальне законодавство у сфері підприємницької діяльності;
- ніхто не скорочуватиме систему господарських судів;
- ніхто не закриватиме кафедри господарського (підприємницького) права на юридичних факультетах, вони й надалі працюватимуть.

Під час обговорення документа народний депутат О. Мережко (фракція «Слуга народу») висловив думку, що саме ГК, який втілює в собі сумнівні концепції радянського права, був перешкодою на шляху розвитку системи приватного права в Україні. Усунення цієї

перешкоди сприятиме розвитку права в Україні як невід’ємної складової європейського приватного права, вдосконаленню правового регулювання цивільних і економічних відносин в Україні, заохоченню інвестицій в українську економіку, підкреслив він.

У свою чергу народний депутат Я. Железняк (фракція «Голос») зауважив, що існує дуже мало прикладів, коли ГК допомагав українському бізнесу, натомість є величезна кількість прикладів, коли наявність ГК у нинішньому вигляді заважала, а іноді й руйнувала український бізнес.

Одночасна наявність Цивільного і Господарського кодексів України не могла не призвести до законодавчих колізій, різної правозастосовної практики в судах через використання неоднакових підходів. Новела щодо скасування ГК викликає гостру дискусію в експертному і правовому середовищах. Тому, на думку заступника керівника Офісу Президента А. Смирнова, підготовка вказаного законопроекту до другого читання потребуватиме зваженого підходу з врахуванням положень Конституції України, міжнародних правових актів, досягнень і тенденцій сучасної цивілістики, дотримання національних традицій та звичаїв задля стабілізації і подальшого розвитку економічних відносин України.

Дійсно, не можна оминати увагою той факт, що законопроект № 6013 було схвалено Комітетом ВРУ з економічного розвитку кулуарно. На засідання не були запрошені ані науковці господарсько-правового напрямку, ані судді господарських судів, арбітражні керуючі, які застосовують цей Закон.

Як вже вище зазначалося, значна кількість правників, фахівців у сфері господарського права, експертів виступають категорично проти скасування ГК, наводячи при цьому свої аргументи.

Так, директор Інституту економіко-правових досліджень НАН України В. Устименко наголошує на тому, що в умовах воєнного стану особливого значення набуває господарський правопорядок. Роль державного регулювання економіки зараз зростає, і тому скасування ГК в умовах війни – це економічна диверсія.

Такої думки і суддя Північного апеляційного господарського суду М. Барсук. Оскільки ГК забезпечує взаємоузгодженість всіх норм, які регулюють господарсько-правові відносини на території України, то його скасування в умовах воєнного стану буде мати наслідком втрату як систематизованого регулювання господарсько-економічних відносин, так і ускладнення користування споживачем даної сфери правовідносин, що, своєю чергою, призведе до розбалансування правовідносин між підприємствами, створення численних прогалин у законодавстві, здійснить порушення прав та інтересів юридичних осіб та може призвести до негативних наслідків для підприємництва в Україні, переконана суддя.

Про небезпеку руйнування системоутворювальних актів у правовій системі країни, особливо в період війни говорить і О. Подцерковний. За його словами, кожен крок на зміну правил в економіці має бути виваженим та продуманим, що вимагає урахування усіх наслідків законодавчих новел для бізнесу та інвестицій. ГК входить у двадцятку найбільш «читабельних» законодавчих актів на сайті ВР України. Понад 140 разів до нього вносились зміни, що також говорить про його значущість та актуалізацію, зазначив фахівець.

Скасування фундаментального у сфері економічних відносин ГК, впевнена голова Асоціації суддів господарських судів України, голова Південно-західного апеляційного господарського суду Н. Богацька, матиме набагато більші наслідки, ніж охоплюється законопроектом, оскільки це фактично змінює всю правову систему країни та призведе до істотних змін у судовій практиці. Таку думку також висловив партнер та керівник судової практики ЮФ Navigator Я. Ахрамович.

Згідно з проведеним Міністерством цифрової трансформації опитуванням з початку війни близько 47 % підприємств зупинені або майже зупинені, а загальні прямі втрати малого та середнього бізнесу з 24 лютого оцінюються у 85 млрд дол. Здавалось би, що бізнесу і так вистачає економічних проблем, це мало б спонукати законодавців знаходити шляхи підтримки економіки.

Натомість законопроектом пропонується змінити 25 надважливих нормативних актів та скасувати ГК, що призведе до розбалансування і так недосконалої системи регулювання відносин у сфері підприємницької діяльності.

Особливо слід звернути увагу на те, що нововведення співпадуть з післявоєнним відновлювальним періодом для країни. Господарська юрисдикція займає одне з основних місць у системі судоустрою України. Тому, підкреслив голова Верховного Суду В. Князев, від її діяльності, серед іншого, залежить інвестиційна привабливість нашої держави, а відтак, і місце України на міжнародній арені.

На переконання голови Антимонопольного комітету України О. Піщанської, інвестори не будуть давати коштів, якщо не розумітимуть стабільних правил здійснення господарської діяльності на території України.

16 листопада 2022 р. Асоціацією розвитку суддівського самоврядування України, за участі представників суддівської, адвокатської, наукової спільноти на базі Господарського суду Одеської області було проведено круглий стіл на тему «Законопроект 6013: підстави та наслідки скасування Господарського кодексу в умовах війни».

Правова спільнота суддів, адвокатів і науковців категорично не сприймає спроби декодифікації господарського законодавства. Тим більше без обговорення і заслуховування експертних думок тих, хто безпосередньо займається застосуванням господарського законодавства. Особливо в умовах війни і без жодного економічного обґрунтування та оцінки ефективності цього Закону, користі від таких дій для країни. Навпаки, на переконання правників, законопроектом № 6013 буде завдано непоправної шкоди економіці України, яка і так переживає дуже важкі часи економічної і енергетичної кризи та намагається триматись в умовах повномасштабної війни.

Під час виступу на круглому столі «Актуальні питання господарського судочинства» (2 грудня 2022 р.) В. Устименко зазначив, що на запит законодавця було надано експертний висновок Національної академії наук України, який

свідчить про те, що законопроект має техніко-юридичні вади, які неможливо вирішити за рахунок законодавчої техніки, суперечить євроінтеграції України тощо. Загалом, виокремлено п'ять блоків вад. Зокрема, законопроект про скасування ГК: не відповідає Конституції України та принципу верховенства права; створює загрозу національній та економічній безпеці в умовах воєнного стану; характеризується високою ймовірністю корупційних ризиків; суперечить міжнародним зобов'язанням України, зокрема стосовно виконання вимог до правової системи нашої держави, вимог як до кандидата до ЄС тощо; порушує принципи державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності.

Також законопроект суперечить позиціям Конституційного Суду України, може привести до руйнівних наслідків як у правовій системі, так і в економіці держави, особливо під час війни. За його словами, скасуванням ГК створюються передумови для повторення помилок країн з диктаторськими режимами.

Свою позицію виклало Національне агентство запобігання корупції, вказавши на виявлені численні корупціогенні фактори законопроекту № 6013. Проти нього висловилися Фонд держмайна України та Асоціація міст України.

Голова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), К. Ущатовський 31 січня 2023 р. звернувся до Комітету Верховної Ради України з пропозиціями про внесення правок до законопроекту про скасування Господарського кодексу № 6013 на 25 аркушах. Суть правок зводиться до того, що відсутнє чітке регулювання щодо підприємств паливно-енергетичного комплексу.

Слід погодитися, що і ГК України не є ідеальним, він містить окремі застарілі положення та дублювання з іншими законами, окремі суперечності.

Однак чи доречно їх виправляти такою крайньою мірою, як скасування ГК, запитує голова Комітету господарського права та процесу НААУ Г. Осетинська. На її думку, дубльовані норми можна прибрати шляхом

внесення відповідних змін до вже існуючого ГК на ряду із системним аналізом аналогічних норм, врегульованих іншими кодексами та законодавчими актами України.

Треба визнати, що беззаперечним доводом на користь діючого кодексу є регулювання ним тих відносин, які мають певний публічно-правовий елемент і априорі не можуть бути імплементовані в цивільне законодавство – це порядок участі держави й місцевого самоврядування у сфері господарювання, захист від монополізму, підтримка промисловості тощо.

ГК потребує саме доопрацювання, але ніяким чином не скасування, а модернізація господарського законодавства можлива лише за умови комплексного, системного підходу, зазначає Г. Осетинська.

О. Подцерковний також переконаний, що на сьогодні безвідповідально ставити питання про скасування усього кодексу, примушуючи бізнес до величезних тягот реорганізаційних процедур. Оскільки перетворення потребуватимуть 250 тис. приватних та дочірніх підприємств, 40 тис. фермерських господарств, десятки тисяч інших суб'єктів. І справа не лише у витратах, які буде нести знесилений війною бізнес. Справа у здоровому глузді, дбайливості про економіку та врахуванні принципу пропорційності.

Зрозуміло, що прийняття будь-якого закону передбачає зміни, внесення доповнень або втрату чинності низки законодавчих та інших нормативно-правових актів, але ж така масштабна трансформація правового регулювання основоположного інституту економічної системи країни – підприємництва в умовах війни, переконана Н. Богацька, безумовно, збільшить підприємницькі ризики і негативно вплине на соціально-економічну ситуацію в країні загалом, і буде не конструктивним, а деструктивним фактором.

Однозначно, зміни потрібні, але вони повинні бути поступальними, виваженими та продуманими і, звичайно, не в умовах воєнного часу.

Дійсно, завдання осучаснення ГК України та його відповідності сучасним запитам регулювання підприємницької діяльності слід розв'язувати не через необхідність скасування

кодифікованого акту, а шляхом його системної зміни: прибирання норм, які дублюються із ЦК України, встановлення правовідносин, на які поширюється ГК України, виключення бланкетних декларативних норм, або тих, що регулюються спеціальним законодавством, встановлення норм правової поведінки, які є спеціальними для більшості суб'єктів господарювання.

Існування оновленого ГК України дасть змогу більш ефективно врегулювати і зафіксувати специфіку господарських правовідносин, які відрізняються від цивільних.

Доречі, 16 січня 2023 р. на сайті ВРУ з'явилася петиція авторства експерта з корпоративних фінансів О. Загнітка про необхідність розробити нову редакцію Господарського кодексу України, яка б врахувала нову парадигму економічної науки та майбутнє членство України в ЄС, відхиливши при цьому законопроект № 6013.

Відтак, інтереси національної безпеки України вимагають, щоб проект Закону № 6013 як мінімум було винесено на широке фахове і громадське обговорення, оскільки він зачіпає життєві інтереси мільйонів громадян і є потенційно небезпечним з точки зору забезпечення державного суверенітету України, переконаний заслужений юрист України, народний депутат III скликання О. Ющик.

Водночас, всі теоретичні роздуми, дискусії та наступна нормотворча діяльність повинні мати своїм підсумком створення сучасної, адекватної до реалій життя і наповненої нормами прямої дії оновленої версії ГК України, яким може стати Економічний кодекс України.

Всі країни світу нині йдуть до розробки одного документа для учасників господарських відносин, на який нанизуються інші законопроекти, зазначила голова Асоціації суддів господарських судів Н. Богацька, адже бізнес має працювати за передбачуваними та зрозумілими правилами.

Як свідчить іноземний досвід, виокремлення господарських (економічних, торгових, підприємницьких) відносин зі сфери цивільно-правового регулювання в окрему галузь правового регулювання має давню історію та було реалізоване як на теоретичному

рівні – шляхом обґрунтування вчення про дуалізм приватного права, так і на практиці – прийняттям низки торгових, комерційних кодексів у країнах континентальної Європи.

У науці європейських країн та США розвивається концепція «економічного права» (в українському контексті – господарського права) завдяки комплексності сучасних законів у сфері бізнесу – поєднанні публічних та приватних норм. І хоча у багатьох випадках існує дискусія щодо доцільності окремого комерційного чи господарського кодексу, але ця дискусія у сучасних країнах має винятково теоретичний характер та не руйнує усталену правову систему.

Більшість розвинутих країн Європи, на відміну від СРСР, Росії та деяких інших пострадянських країн, сьогодні мають окремі господарські або комерційні кодекси.

Європейці давно зрозуміли, що у «мутній воді» некодифікованих численних та неосяжних господарських законів дуже легко творити беззаконня. А тому компактизують та систематизують національне економічне законодавство.

Комерційні (підприємницькі) кодекси притаманні європейській правовій традиції, до якої ми прагнемо. Ці кодекси діють в Австрії, Болгарії, Німеччині, Словаччині, Іспанії, Нідерландах, Португалії, Естонії, Латвії, а також США, Південній Кореї, Японії та інших країнах. У 2000 р. перевидано новий комерційний кодекс Франції на заміну кодексу Наполеону. У 2012 р. прийнято новий Комерційний кодекс Туреччини, у 2015 р. – Підприємницький кодекс Республіки Казахстан.

У Бельгії в 2013 р. прийнято достатньо об'ємний Кодекс господарського права, що складається із 18 книг та за структурою надзвичайно наближений до ГК України (загальні положення про господарську діяльність, загальний статус компаній, положення про конкуренцію, захист прав споживачів, безпеку продуктів та послуг, господарські контракти, електронну комерцію, банківську справу та фінанси, право промислової власності, провадження в спеціалізованих комерційних судах тощо).

У Німеччині постійно оновлюється та доповнюється Комерційний кодекс 1900 р. Особливо багато норм щодо публічної звітності, захисту конкуренції та забезпечення свободи руху капіталів запроваджено на початку 2000-х років у зв'язку з процесами євроінтеграції.

У 2014 р. уряд Іспанії представив у парламент новий Комерційний кодекс на заміну старого.

Навіть у Нідерландах, де в 1992 р. велика кількість норм комерційного права перенесли у Цивільний кодекс, Комерційний кодекс продовжує діяти.

Загалом більшість європейських кодексів має своїм предметом регулювання приватно-правові відносини (Австрія, Німеччина, Франція, Іспанія, Туреччина), але в кожному з них є значний пласт публічно-правових норм, якими регулюється порядок реєстрації бізнесу, ціноутворення і конкуренції, порядок контролю та проведення розслідувань конкурентними відомствами, банкрутства, публічна звітність, кримінальна та адміністративна відповідальність тощо. У частині кодексів відзначається превалювання норм публічного права з одночасною наявністю значного приватноправового сегменту (Казахстан, США, Бельгія). Але в усіх наявних кодифікованих актах у сфері господарської (економічної) діяльності відзначається поєднання приватноправового та публічно-правового регулювання.

Ініціатори декодифікації в Україні намагаються пояснити це тим, що європейські комерційні кодекси ніби є кодексами приватного права, а ГК таким не є. Але вказівка на «приватний» характер сучасних господарських та комерційних кодексів не відповідає дійсності, про що свідчать адміністративні та навіть кримінальні положення цих кодексів, положення щодо безпеки продукції, захисту конкуренції, обмеження цін, транспортних правил тощо. Наприклад, у Комерційному кодексі Франції є розгалужені положення про кримінальну відповідальність за достовірність публічної звітності корпоративних організацій.

Отже, в умовах воєнного стану проект Закону про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період потребує

додаткових експертних висновків, комунікацій з підприємницьким середовищем, з науковою, адвокатською та суддівською спільнотами. Винести цей проект на обговорення широкого кола кваліфікованих спеціалістів шляхом проведення парламентських слухань, конференцій, круглих столів та інше, окремо з представниками українського та іноземного бізнесу, інвесторами України.

Це надасть можливість оцінити економічну результативність запропонованої моделі реформування підприємницької діяльності в Україні в умовах воєнного та післявоєнного станів та доцільності заходів саме у такому форматі (Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: сайт Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України (<https://mspi.gov.ua/news/ruslan-stefanchuk-uziav-uchast-v-ekspertnomu-obhovorenni-olovlennia-tsyvilnoho-zako-davstva-dosvid-pravozastosuvannia>); офіційний вебпортал Верховної Ради України (http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72707); <https://itd.rada.gov.ua/services/Petition/Index/11215?aname=published>); сайт газети «Урядовий кур'єр» (<https://ukurier.gov.ua/uk/articles/osoblivosti-regulyuvannya-narodni-obranci-hochut-z/>); сайт «Газета Закон і Бізнес» (https://zib.com.ua/ua/153714-zako-proekt_6013_sproba_skasuvati_gk_chischos_bilshe_-_dum.html); https://zib.com.ua/ua/153791-ce_eko-michna_diversiya_-_suddiadvokati_i_naukovci_proti_s.html); <https://sud.ua/uk/news/blog/253930-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-kardinalni-zmini-gospodarskoyi-diyalnosti-chi-yiyi-ruynuvannya>; <https://sud.ua/uk/news/publication/255716-verkhovnem-sude-obsuzhdayut-posledstviya-otmeny-khozyaystvennogo-kodeksa-onlayn-translyatsiya>); сайт «Судово-юридична газета» <https://sud.ua/ru/news/blog/218783-zako-proekt-no-6013-garmatniy-postril-po-eko-mitsi-ukrayini>; [<news/publication/259478-ruslan-stefanchuk-podcherknul-cto-otmena-khozyaystvennogo-kodeksa-ne-privedet-k-likvidatsii-khozyaystvennykh-sudov-i-nauchnykh-shkol>; <https://sud.ua/uk/news/publication/261463-uchenye-obratilis-k-sekretaryu-snbo-alekseyudanilovu-po-povodu-opasnosti-otmeny-khozyaystvennogo-kodeksa?fbclid=IwAR16trZQB0szBm1eMHzwHxYe9zjWT6BMeGhPy88PnlT9sIOHn-mg61IXM>; <https://sud.ua/uk/news/publication/261086-nkreku-schitaet-cto-zako-proekt-obotmene-khozyaystvennogo-kodeksanelzya-prinimat-v-nyneshney-redaktsii>\); сайт ГО «Відкритий ліс» \(<https://www.openforest.org.ua/248699/#comment-38152>\); Пленарне засідання Верховної Ради України 12.01.2023 \(<https://www.youtube.com/watch?v=0K0nvWtud3c>\); сайт політичної партії «Слуга Народу» \(<https://sluga-narodu.com/ruslan-stefanchuk-proponuie-modernizuvaty-pidpriemnytskezako-davstvo/>\); сайт ГО «Координата» \(<https://coordinata.com.ua/koli-naresti-politiki-usvidomlat-cinnist-stabilnosti-eko-micnogoporadku-ta-sudovoi-praktiki>\); <https://coordinata.com.ua/skasuvanna-gospodarskogo-kodeksunebezpecna-zako-davca-iniciativa>\); сайт «ADVOKAT POST» \(<https://advokatpost.com/rujnatsiia-sistemy-hospodarskohosudochynstva-ta-pidniattia-rolit-syvilistychnainauky-rezoliutsiia-asotsiatsii-rozvytkusuddivskoho-samovriaduvannia-shchodoproektu-skasuvanniahospodarskohokodeksu/>\); сайт Центра практичної інформатики НАН України \(<https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=9695>\); офіційний вебсайт Національної Асоціації Адвокатів України \(<https://unba.org.ua/publications/print/7706-chi-e-docil-nim-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-ukraini.html>\); сайт «ПОРАДИ ЮРИСТА» \(<https://porady.org.ua/oberezhnyurydychnyy-chorbyl>\).](https://sud.ua/uk/</p></div><div data-bbox=)

Л. Чернявська, мол. наук. співроб., НЮБ НБУВ

В Україні прийнято окремі важливі законодавчі акти, що покращують стан дотримання прав дитини

Одним з основних компонентів державної політики України у сфері захисту дитинства є удосконалення нормативно-правової бази, у тому числі, імплементація норм міжнародного права. Конвенція ООН про права дитини, яка є основним документом, що визначає правові стандарти у сфері захисту прав дитини, була ратифікована Україною ще 27 лютого 1991 р. і набула чинності 27 вересня 1991 р. Статтею 3 Конвенції ООН про права дитини передбачено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Ратифікувавши Конвенцію в 1991 р., Україна взяла на себе зобов'язання щодо забезпечення та захисту прав та найкращих інтересів дітей. Це зобов'язання у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, юстиції та ін.

Національне законодавство також відображає принцип пріоритетності прав та інтересів дитини, зокрема, ст. 7 Сімейного кодексу України закріплено, що дитина має бути забезпечена можливістю здійснення її прав, установлених Конституцією України, Конвенцією про права дитини, іншими міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Регулювання сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим урахуванням інтересів дитини.

При цьому Закон України «Про охорону дитинства» визначає, що забезпечення найкращих інтересів дитини – дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо

вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити.

Останнім часом в Україні прийнято низку законодавчих актів, спрямованих на забезпечення прав дітей.

Так, 2 січня 2023 р. український парламент доповнив КПК України нормами щодо захисту прав та законних інтересів дитини у разі затримання або тримання під вартою її батьків або інших законних представників. І вже 5 лютого набрав чинності Закон України №2858-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо захисту прав та законних інтересів дитини у разі затримання або тримання під вартою її батьків або інших законних представників».

Необхідність внесених змін пояснюється тим, що положення законодавства у сфері охорони дитинства не узгоджуються з нормами кримінального процесуального законодавства, якими у своїй діяльності керуються представники правоохоронних органів та суд. Так, затримання особи можливе за наявності відповідної ухвали слідчого судді, суду або в передбачених КПК України випадках без неї (статті 207, 208 КПК України).

Проте жодна з таких процедур не передбачає обов'язку службових осіб, уповноважених на затримання особи, слідчого, прокурора інформувати органи опіки та піклування про дитину, яка внаслідок таких процесуальних дій залишилася без догляду та піклування батьків.

Зміни до ст. 191, 194, 213, 508, 583, 584 КПК спрямовані на всебічне врахування та неуклінне дотримання прав та інтересів дитини, яка перебуває на утриманні особи, щодо якої вже застосовується запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

Зокрема, Законом України № 2858-IX встановлено, що в разі наявності на утриманні затриманої особи або особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру,

особи, стосовно якої слідчим суддею розглядається клопотання про застосування тимчасового чи екстрадиційного арешту, дитини, яка залишилася (може залишитися) без батьківського піклування, уповноважена службова особа або прокурор (за зобов'язанням слідчого судді), відповідно, зобов'язані негайно повідомити уповноважений підрозділ органів Національної поліції та орган опіки та піклування за місцем перебування такої дитини про факт залишення дитини без батьківського піклування для вжиття невідкладних заходів щодо тимчасового влаштування дитини.

Уповноважена службова особа, яка затримала особу на підставі ухвали слідчого судді, суду, також зобов'язана негайно повідомити зазначені вище державні органи про факт залишення дитини без батьківського піклування та необхідність вжиття невідкладних заходів щодо тимчасового влаштування дитини. Відомості про дату й точний час (година та хвилини) повідомлення відповідних органів зазначаються в протоколі затримання.

Якщо під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою слідчий суддя, суд встановить, що у зв'язку з застосуванням зазначеного запобіжного заходу дитина, яка перебуває на утриманні підозрюваного, обвинуваченого, залишиться без батьківського піклування, слідчий суддя, суд зобов'язує прокурора повідомити уповноважений підрозділ органів Національної поліції та орган опіки та піклування за місцем перебування такої дитини про факт залишення дитини без батьківського піклування для вжиття невідкладних заходів щодо тимчасового влаштування дитини, відомості про що зазначаються в ухвалі про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Орган опіки та піклування невідкладно після тимчасового влаштування дитини, залишеної без батьківського піклування, інформує слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд про місце проживання (перебування) дитини. Після отримання такої інформації слідчий, прокурор невідкладно повідомляє про це підозрюваного, обвинуваченого.

Ще однією важливою законодавчою ініціативою, спрямованою на забезпечення захисту прав дитини, є реєстрація 3 лютого 2023 р. у Верховній Раді України проекту Закону № 8416 «Про внесення змін до ст. 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо запровадження обов'язкової спеціалізації суддів із розгляду справ, що виникають із сімейних правовідносин і стосуються захисту прав та законних інтересів дітей, у місцевих загальних судах та апеляційних судах».

Автори цієї законодавчої ініціативи народні депутати А. Славицька та В. Гнатенко зазначають, що чинне законодавство не містить обов'язкової спеціалізації суддів у справах дітей (за винятком кримінальної юрисдикції). Такі справи у більшості судів розподіляються в загальному порядку. Однак більшість правових питань у сімейних правовідносинах підлягають детальному вивченню та потребують певних (спеціальних) знань та досвіду для правильного вирішення спору та застосування норм права.

Крім того, як зазначається в пояснювальній записці до законопроекту, на практиці, судами досить часто не застосовується положення ст. 7 Європейської конвенції про здійснення прав дітей, яка визначає, що під час розгляду справ, що стосуються дитини, судовий орган має діяти швидко для уникнення будь-яких невинуватих зволікань, а швидке виконання прийнятих рішень повинно бути забезпечене відповідною процедурою. Це негативно позначається на врахуванні прав та інтересів дітей у сімейних спорах. У зв'язку з цим, автори законодавчої ініціативи пропонують запровадити спеціалізацію суддів із розгляду справ, що виникають із сімейних правовідносин і стосуються захисту прав та законних інтересів дітей.

Народні депутати пропонують внести зміни до ст. 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до яких встановити, що у місцевих загальних судах та апеляційних судах діє спеціалізація суддів із розгляду справ, що виникають із сімейних правовідносин і стосуються захисту прав та законних інтересів дітей.

Також запропоновано встановити, що суддею, уповноваженим здійснювати розгляд таких справ, може бути обрано суддю із найбільшим серед суддів цього суду досвідом здійснення вказаної категорії справ і високими морально-діловими та професійними якостями.

У разі прийняття Закон набере чинності з дня, наступного за днем його опублікування. Наразі законопроект опрацьовується в Комітеті з питань правової політики ВРУ.

Утім, юристи зазначають, що доволі широке визначення спеціалізації може призвести до ситуації, коли на такого суддю розподілятимуть усі справи, у яких фігурують неповнолітні, – від кредитних до спадкових спорів.

О. Сібірцева, голова Комітету Асоціації правників України з цивільного, сімейного та спадкового права, зазначає, що найпоширенішими категоріями спорів, що стосуються прав та інтересів дітей, є визначення місця проживання дитини з одним із батьків; усунення перешкод у вихованні дитини та встановлення способів участі у її вихованні (графіку зустрічей); позбавлення батьківських прав.

Вона підкреслює, що з'ясування думки дитини у судових спорах, які стосуються її життя, є нагальним та обов'язковим. З приводу зазначеного міститься безліч посилань у міжнародному та національному законодавстві, практиці ЄСПЛ та національних судів.

При цьому національний досвід надає широкий інструментарій для вказаного: шляхом звернення до психолога, експерта, суду.

Проте, зазначає О. Сібірцева, важливо враховувати, що будь-яке з'ясування думки дитини має передусім на меті захист її прав та інтересів, а тому має відбуватися за максимально комфортних та антистресових умов.

28 липня 2022 р. Верховна Рада України прийняла в цілому проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування функцій органів державної влади та органів місцевого самоврядування з питань захисту прав дітей у зв'язку з утворенням Державної служби України у справах дітей (№ 7087). Документ передано на підпис Президенту. Законопроект має на

меті вдосконалити регулювання діяльності Державної служби України у справах дітей і посилити роль виконкомів територіальних громад як органів опіки та піклування.

Документ, зокрема, вносить зміни до Закону України «Про місцеве самоврядування», Сімейного та Цивільного кодексів щодо визначення повноважень виконавчих органів місцевого самоврядування як органів опіки та піклування.

Крім цього, Закон передбачає внесення змін до Цивільного процесуального кодексу з метою унормування питань щодо усиновлення дитини, Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» – щодо розподілу повноважень у сфері захисту прав дітей, пов'язаного із децентралізацією влади, та посилення участі органів прокуратури у забезпеченні прав та інтересів дитини.

Депутати переконані, що ухвалення цього документа і його реалізація сприятимуть активізації діяльності виконкомів міських, сільських та селищних рад щодо забезпечення прав дітей, які проживають у відповідних населених пунктах або походять із них.

Закон закріплює правовий статус та повноваження Державної служби України у справах дітей-центрального органу виконавчої влади, що забезпечуватиме і формування, і реалізацію державної політики у сфері усиновлення та захисту прав дітей. Крім того, Законом встановлюється повноваження Державної служби України у справах дітей щодо здійснення контролю за діяльністю служб у справах дітей. Запровадження такого контролю є актуальним та необхідним в умовах, коли в країні утворено чимало нових територіальних громад, які мають забезпечити ефективне функціонування служб у справах дітей.

Також Закон передбачає скорочення терміну судового розгляду справ про усиновлення та скасування участі присяжних у таких справах. Ці нововведення мають спростити та прискорити судову процедуру усиновлення, щоб кожна дитина мала можливість якнайшвидше потрапити в родину.

Крім того, запроваджується участь прокурора у справах про позбавлення батьківських прав,

відібрання дитини, усиновлення дитини. Пропозиція обумовлена тим, що в умовах, коли вирішується питання про забезпечення безпечних умов для проживання та виховання дитини, державою мають бути гарантовані в першу чергу найкращі інтереси дитини.

Як відомо, Верховна Рада України пропонує створити в Україні реєстр дітей, які потребують реінтеграції та поновлення прав через воєнні дії і збройні конфлікти. Відповідний законопроект № 7231 парламент ухвалив у першому читанні 14 квітня.

На думку голови партії «Слуга народу» О. Шуляк, законопроект № 7087 дасть змогу забезпечити захист прав дітей та їхніх інтересів в умовах повномасштабної війни на місцевому, субрегіональному та державному рівнях.

Передбачається, що відтепер виконавчі комітети сільських, селищних, міських рад будуть органами опіки та піклування і будуть уповноважені на захист прав і законних інтересів дітей. А служба у справах дітей буде окремим підрозділом місцевих рад. Також у питаннях захисту прав дітей тепер братиме активну участь прокуратура: прокурор обов'язково має бути під час розгляду судом справ про позбавлення батьківських прав, відібрання дитини, а також про усиновлення дитини і має забезпечувати захист прав малолітньої або неповнолітньої особи, зазначила О. Шуляк.

Окрім того, до категорії дітей, позбавлених батьківського піклування, відноситимуть дітей, батьки яких не виконують свої обов'язки з виховання через перебування в зоні бойових дій або в тимчасовій окупації, які є військовополоненими, або зниклими безвісти.

Також законопроектом № 7087 була змінена процедура усиновлення.

Нововведення щодо скорочення строків розгляду справ про усиновлення в суді експерти вважають позитивним. Зокрема тепер у справах про усиновлення не буде підготовчого засідання, строк підготовчого провадження замість 60 днів скоротили до 5, а строк подання апеляційної скарги скоротили з 30 до 10 днів. Однак через недоукомплектованість судів, що призводить до порушення строків розгляду всіх категорій справ, зокрема аналітикиня

Фундації DEJURE К. Грищенко має сумніви, що справи про усиновлення в таких умовах розглядатимуть без затримок.

К. Грищенко також критично ставиться до запровадженої цим Законом участі прокурорів, які представлятимуть інтереси дитини у справах про усиновлення (а також в справах про позбавлення батьківських прав та про відібрання дитини). Це, на її думку, суперечить Конституції, яка не дозволяє прокуратурі представляти в суді інтереси людини. Для цього існує інститут адвокатури. Також надання подібних повноважень прокурорам неодноразово критикувала Венеційська комісія.

А от усунення присяжних суддів зі справ про усиновлення аналітикиня вважає цілком раціональним кроком, який може позитивно вплинути на розгляд цих справ у суді. Зокрема, зменшити ризик зволікання з розглядом справ. Але законодавець не врегулював, у який спосіб слід завершити розгляд справ про усиновлення, який вже розпочався за участі присяжних.

На те, що участь присяжних у справах про усиновлення призводить до зволікання із судовим розглядом таких справ, звертає увагу й суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Г. Коломієць. Вона відзначила, що законопроект № 7087 суттєво полегшить і пришвидшить процес розгляду справ про усиновлення. Разом із цим Г. Коломієць звертає увагу на не врегульованість механізму участі прокурора в зазначених справах.

Сьогодні надзвичайно актуальним є аналіз міжнародного і національного законодавства на предмет відповідності новим викликам, які з'явилися у сфері захисту прав дитини у зв'язку з війною. Адже з'явилися нові категорії дітей, які постраждали від війни, що вимагає перегляду профільного законодавства та, зокрема, ст. 30-1 Закону України «Про охорону дитинства», яка визначає поняття дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів.

Актуальною є проблема залучення дітей до участі в збройних конфліктах, яка регулюється нормами Факультативного протоколу до Конвенції ООН про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах та вимагає

притягнення до кримінальної відповідальності за втягнення дітей до таких дій.

Окрім того, у зв'язку з масовим переміщенням дітей, через запровадження спрощеної процедури перетину кордону, розлучення з батьками, втратою зв'язку з рідними, необхідним є врегулювання внутрішньо сімейних відносин. Саме тому виникає потреба у перегляді норм Сімейного кодексу України на предмет достатності нормативно-правового регулювання.

У нинішніх складних умовах Україна докладає усіх зусиль щодо захисту та відновлення прав дітей. Зокрема шляхом удосконалення законодавства у сфері захисту прав дітей.

Україна вивчає кращий світовий досвід у сфері захисту прав дитини. Зокрема, Національною школою суддів України у співпраці з Дитячим фондом ООН в Україні (UNICEF) у 2022 р. була проведена низка заходів для суддів та адвокатів за тематикою: «Психологічні особливості дитини у контакті з законом», «Захист прав та інтересів дитини у системі правосуддя», «Особливості допиту та опитування дитини різного процесуального статусу: правовий та психологічний аспект», «Сімейні справи, де зачіпаються права дітей» (цивільний аспект), «Обрання запобіжних заходів та призначення покарання для неповнолітніх», «Адміністративна відповідальність неповнолітніх», «Модель Барнахус для дітей, що постраждали чи стали свідками насильства» та «Відновні підходи у здійсненні правосуддя для дітей».

Спільно з Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) в Україні підготовлено та проведено сім вебінарів для суддів та адвокатів з питань правосуддя щодо неповнолітніх:

- «Психологічні особливості дитини у контакті із законом»;
- «Захист прав та найкращих інтересів дитини у системі правосуддя»;
- «Особливості допиту та опитування дитини різного процесуального статусу»;
- «Сімейні справи та права дитини: цивільний аспект»;
- «Обрання запобіжних заходів та призначення покарання для неповнолітніх»;

- «Адміністративна відповідальність неповнолітніх».

Проте в умовах воєнного конфлікту повноцінно забезпечити права дитини, гарантовані Конвенцією ООН, майже неможливо. Війна щодня негативно впливає на права та інтереси понад 7,5 млн дітей України. Сьогодні в Україні права дітей на життя і здоров'я, передбачені статтею 6 Конвенції ООН про права дитини, постійно зазнають порушення з боку РФ. До того ж порушується право дітей на медичне обслуговування та медичну допомогу, передбачене ст. 24 Конвенції ООН про права дитини, та право дітей на освіту, що передбачене ст. ст. 28, 29 цієї ж Конвенції. Діти стикнулися з порушенням їхніх прав на захист від насильства, на виховання обома батьками, громадянство, права знати своїх батьків та мати власну індивідуальність та ін.

Станом на 4 лютого 2023 р. більше ніж 1379 дітей постраждали в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії РФ. За офіційною інформацією ювенальних прокурорів 460 дітей загинуло та понад 919 отримали поранення різного ступеня тяжкості.

Як наголосив Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Д. Лубінець, сьогодні державі дуже важливо, аби українські діти відчували, що в Україні та за її межами їхні права є повністю захищеними. Саме це може покращити їхнє майбутнє та зробити безпечним сьогоднішнє.

На сайті Уповноваженого Верховної Ради України є розділ «Права дитини», де кожен має змогу скористатись інформацією, як діяти в умовах перебування на території України, як діяти в умовах перебування за межами на території України. Також створено портал «Діти війни», який надає актуальну та зведену інформацію про дітей, які постраждали внаслідок війни Російської Федерації проти України (загиблі, поранені, зниклі безвісти, депортовані), та тих, кого вдалося розшукати і врятувати. Удосконалено алгоритм роботи працівників ювенальної превенції в умовах дії правового режиму воєнного стану, їх взаємодії з іншими суб'єктами забезпечення та захисту прав дітей. Окрему увагу приділено

забезпеченню та захисту прав дітей на деокупованих територіях, питанням щодо дій поліцейських під час розшуку дітей, які зникли безвісти, особливостей спілкування з дітьми, виявлення дітей, які залишились без батьківського піклування.

Одним із проєктів, реалізованих в Україні спільно з програмою захисту дітей Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) у роботі з неповнолітніми, які постраждали від насильства або були свідками цього злочину, є Барнахус. Барнахус – це безпечне середовище для дітей, де спільно працюють спеціалісти різних сфер, надаючи необхідну підтримку дитині, що стала свідком або постраждала від насильства. Ідеться у першу чергу про психологічну, медичну, соціальну і юридичну підтримку. Разом із цим, спеціалісти центру сприяють правосуддю, дружньому до дитини, – створюють максимально нетравматичне середовище, у якому дитина може надати повну інформацію, необхідну для розслідування. Це особливо актуально під час війни.

За словами заступника міністра юстиції О. Банчука, на сьогодні проєкт вже впроваджено у Вінницькій, Тернопільській, Чернівецькій областях, а також у Миколаєві та Києві. З регіонів постійно надходять заявки на поширення цього проєкту.

З огляду на війну в країні та велику кількість постраждалих від неї, завдяки підтримці ЮНІСЕФ у центрах Барнахус було залучено додаткову посаду психолога, який забезпечує проведення індивідуальних занять для дітей та опікунів, які потребують спеціалізованої психологічної допомоги, супровід після судового процесу та надає спеціалізовану психологічну індивідуальну або групову підтримку дітям та вихователям, які потребують спеціалізованої психологічної підтримки після стресових подій поза межами судового процесу.

О. Банчук висловив сподівання, що за допомогою ЮНІСЕФ проєкт буде реалізовано в кожному регіоні України. Особливо актуально створення таких центрів у деокупованих та прифронтових регіонах, куди доставляється дуже велика кількість поранених та

постраждалих від війни дітей (Дніпро, Полтава), звісно, з подальшим наданням у таких центрах психологічної допомоги. Допомога ЮНІСЕФ також необхідна для підтримки функціонування реєстру психологів; підготовки Національної стратегії створення системи юстиції та захисту прав дітей на наступні п'ять років; створення вебресурсу з правосуддя щодо неповнолітніх; реалізації проєкту щодо запровадження медіації в цивільних справах щодо дітей.

Проєкт медіації активно розглядається координаційним центром з надання безоплатної правової допомоги, які також входять до системи органів Міністерства юстиції. Цей проєкт мусить розгрузити систему судів та отримати можливість вирішення певної кількості справ мирним шляхом.

В Україні вже багато зроблено в реформуванні системи правосуддя щодо неповнолітніх, однак законодавча база потребує вдосконалення, щоб задовольняти потреби і забезпечувати захист прав дітей-жертв та свідків, а також інших дітей, які контактують із законом. О. Банчук акцентує увагу на необхідності вдосконалення законодавства для посилення захисту прав дітей у цивільних провадженнях, зокрема скорочення часу на розгляд справ щодо дітей.

В Україні також приділяється увага вдосконаленню законодавства, пов'язаного з участю дітей у судових провадженнях. Зокрема з 2020 р. на теренах Рівненської області реалізується пілотний проєкт «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення». За цей час Рівненщина здобула майже два десятки успішних кейсів, де було реалізовано підхід відновного правосуддя, набуто практичний досвід ефективної організації та проведення медіації. Разом із тим фахівцям Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Рівненській області вдалось суттєво розширити коло партнерів, що залучаються до реалізації Програми. Налагоджено співпрацю з представниками різних служб, громадських організацій, психологами. Зокрема до реалізації програми відновного правосуддя для неповнолітніх відтепер долучатимуться ювенальні поліцейські.

Представник Уповноваженого з дотримання прав дитини та сім'ї А. Філіпішина вважає, що порушення основоположного права дітей на життя і здоров'я є неприпустимим злочином, що потребує застосування ефективних юридичних процедур розслідування та покарання. Вона також вважає доцільним проведення аналізу міжнародних актів на їхню достатність та ефективність для застосування у захисті прав дитини. І акцентує на необхідності спрямування уваги на проблеми, які виникають із забезпеченням прав дітей не тільки в умовах війни, а й у післявоєнний період.

Ще одним дуже важливим позитивним кроком, спрямованим на захист прав дітей в Україні в умовах війни, на думку адвокатки, юристки Amber Law Company К. Дробязко, стало утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану. Координаційний штаб є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України, який створено для сприяння координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану. Держава завдяки уповноваженим членам складу Координаційного штабу здійснює гідну підтримку та захист прав дітей в умовах воєнного стану. Про це свідчить прийняття Кабінетом Міністрів України низки постанов, наприклад таких, як постанова Кабінету Міністрів України від 23.08.2022 р. № 940 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо удосконалення механізму проведення евакуації» та ін.

За час роботи Координаційного штабу було прийнято узгоджені рішення щодо визначення завдань державних органів, залучених до вирішення питань реалізації політики щодо захисту прав дитини. Здійснено евакуацію дітей з небезпечних територій та проведено координацію їх безпечного переміщення до місць тимчасового влаштування, скоординовано роботу із задоволення потреб евакуйованих дітей. Забезпечено облік дітей, які виїхали на безпечну територію.

Крім того, для захисту прав дітей сьогодні надзвичайно актуально запровадження загальнонаціональної програми «Дитина не сама». Програму запроваджено Офісом Президента України спільно з Дитячим фондом ООН UNICEF Ukraine та Міністерством соціальної політики, і вона являє собою інтернет-ресурс (чат-бот) із допомоги дітям у воєнний час.

Завдяки чат-боту «Дитина не сама» кожен громадянин України може отримати відповідь на будь-які питання з приводу тимчасового прихистку дитини у сім'ю, пошуку дитини, яка загубилася; а також кожна небайдужа людина може повідомити про відомі їй випадки перебування дитини без нагляду. Крім того, на цьому ресурсі розміщено багато корисної інформації для осіб, не обізнаних у тому, як можна захистити права дітей в умовах воєнного стану. Також у боті є вкладення для подання заяви громадянами України та іноземними організаціями, які бажають тимчасово прихистити дитину або групи українських дітей.

Як зазначила радниця-уповноважена Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації Д. Герасимчук, чат-бот «Дитина не сама» було створено ще й для того, щоб небайдужі українці могли усиновити дітей, які перебувають у закладах інституційного догляду. За три місяці існування ресурсу подано майже 20 тис. заяв від українських родин на тимчасове влаштування дітей. Серед них подали розширену заяву 5 тис. родин, які підтвердили своє бажання тимчасово прихистити дитину.

З вересня на порталі «Дія» запрацювала нова послуга – усиновлення: реєстрація кандидатом. Тепер українці, які хочуть усиновити дитину, можуть подати заяву онлайн. Раніше ця послуга була доступною тільки офлайн. Українці, які хочуть усиновити дитину, повинні були збирати багато паперових документів та стояти у чергах. Як наголосив глава Мінцифри М. Федоров, у «Дії» цю послугу можна буде отримати просто та зручно, без зайвої бюрократії.

За ініціативою Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану Міністерство соціальної політики

розробляє зміни до порядку усиновлення дітей. Пропоновані зміни мають дати чіткі, зрозумілі і, найголовніше, закріплені законодавчо норми щодо особливостей усиновлення під час дії воєнного стану для реалізації права дитини на виховання в сім'ї, та водночас запровадити запобіжники до будь-яких незаконних дій відносно дітей.

Тому за підтримки проєкту «Супровід урядових реформ в Україні» (@Support to Ukraine's Reforms for Governance) була створена експертна група, до якої увійшли представники Міністерства соціальної політики, Уповноваженого Президента України з питань захисту прав дитини та дитячої реабілітації, Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, експерти проєкту SURGe та незалежні експерти, які мають досвід роботи з усиновленням, зокрема Л. Волинець та Л. Балим.

Держава попри повномасштабну війну продовжує посилювати сімейні форми виховання. Таке нововведення особливо актуальне у зв'язку з інтеграцією України в ЄС. Про важливість посилення сімейних форм виховання та відмови від виховання дітей в інтернатних закладах на початку лютого 2023 р. заявила О. Зеленська: «Однією з умов для вступу в ЄС для нас є відмова від дитбудинків. Їх має замінити родинне виховання. Як і багато країн Центральної та Східної Європи, Україна успадкувала систему великих інтернатних закладів для дітей і дорослих. Це пережиток радянської системи. Практично всі держави – наші сусіди пройшли цей шлях під час набуття членства у Європейському Союзі. Тож сьогодні ми маємо приклади кращих практик, розуміємо, які кроки були успішними».

Однак, як зазначають у Фундації DEJURE, для цього слід вдосконалити українську процедуру усиновлення.

Однією з проблем є те, що українські суди не розглядають справи, пов'язані з правами та інтересами дітей, першочергово. Через це багато справ розглядаються досить довго. Для дітей, особливо тих, які чекають на сім'ю і проживають в інтернатах, додаткові місяці очікування – це безповоротно втрачений

час повноцінного розвитку і зростання в атмосфері безпеки та любові. Тому ці зміни в закон необхідні, потрібно зобов'язати суд розглядати справи про права та інтереси дітей першочергово. Аналогічні норми зустрічаються і в країнах Європи.

Експерти також наголошують на важливості запровадження обов'язкової спеціалізації суддів для створення ефективного захисту найкращих інтересів дитини під час судових розглядів.

22 березня 2022 р. Постановою КМУ № 349 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану» внесено зміни до Положення про дитячий будинок сімейного типу, затвердженого Постановою КМУ від 26 квітня 2002 р. № 564 та Положення про прийомну сім'ю, затвердженого Постановою КМУ від 26 квітня 2002 р. № 565, відповідно, передбачено, що під час дії на території України надзвичайного або воєнного стану до дитячого будинку сімейного типу та у прийомній сім'ї можуть влаштовуватися діти, які залишилися без батьківського піклування, на умовах тимчасового влаштування в межах передбаченої граничної чисельності дітей у дитячому будинку сімейного типу та у прийомній сім'ї, відповідно. Також Постановою доповнено Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затверджений Постановою КМУ від 24 вересня 2008 р. № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» розділом «Особливості влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, у тому числі дітей, розлучених із сім'єю, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, у разі введення на території України надзвичайного або воєнного стану», яким, зокрема, передбачено також тимчасове влаштування дітей до функціонуючих прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу.

Дітям на період дії воєнного стану забезпечено умови для здобуття освіти в безпечних умовах, зокрема дистанційно.

Війна оголила вразливі сторони існуючої системи захисту дітей в Україні щодо її спроможності захистити дітей у кризових та надзвичайних ситуаціях. Деякі законодавчі ініціативи викликають дискусії в середовищі правників.

Так, доцент кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ М. Акімов звертає увагу на проблемні моменти внесення до КК України змін і доповнень. Так, на його думку, законопроект реєстр № 7511 від 1 липня 2022 р. «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за зґвалтування та сексуальне насильство дітей» покликаний, на думку розробника, удосконалити правове забезпечення протидії злочинам проти статевої свободи та недоторканності дітей і посилити їх кримінально-правову охорону від зґвалтування та від сексуального насильства, що спричинило смерть, в умовах воєнного стану зокрема. Проте його детальне вивчення засвідчує не тільки сумнівний (з точки зору доцільності) характер запропонованих змін до КК України, але і те, що ці зміни суперечать чинному законодавству.

Сьогодні очевидним є запит на підвищення ефективності управління системою захисту дітей через відсутність єдиного відповідального органу державної влади за захист дітей – органу-координатора взаємодії, прийняття рішень та обміну інформацією між усіма суб'єктами – надавачами послуг для організації комплексної допомоги дитині та її сім'ї та оптимізації ресурсів системи.

Поточна державна політика у сфері захисту прав дітей має характерні недоліки, пов'язані з несистемною, фрагментарною сімейною політикою, що формується без урахування всеохоплюючих, достовірних, дезагредованих даних щодо наявності сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, оцінки ефективності надання ним соціальних послуг. Відсутність чіткого розподілу та виконання органами влади і місцевого самоврядування своїх повноважень, складнощі з забезпеченням в умовах воєнного стану у повному обсязі захисту прав кожної дитини,

поставило під загрозу демографічне майбутнє України.

Набуття Україною статусу кандидата на вступ до ЄС породжує як можливості для налагодження тісної взаємодії між органами захисту прав дітей, так і виклики, пов'язані з вірогідністю інтеграції українських дітей у суспільство приймаючих країн та не повернення до України. Такий фактор спонукає до перегляду та модернізації існуючої системи забезпечення захисту прав дітей в Україні з використанням потужної допомоги та досвіду держав-членів ЄС. Орієнтиром у таких змінах може бути Рекомендація Ради ЄС від 9 червня 2022 р. щодо Стратегії ЄС стосовно прав дитини з особливим акцентом на захист прав дітей у кризових або надзвичайних ситуаціях. Зазначені рекомендації були розроблені у відповідь на російську агресію та сприяють співпраці України з країнами ЄС щодо захисту українських дітей від вербування до збройних сил, торгівлі людьми, незаконного усиновлення, сексуальної експлуатації та розлуки з їх родинами, з наголосом на те, що кожна дитина в Європі та в усьому світі має користуватися однаковими правами та жити без будь-якої дискримінації та залякування.

Наслідки війни, з якими зіткнулася Україна, дають поштовх до необхідності зміни акцентів у державній політиці щодо захисту прав дітей, а саме переходу від зосередження на окремих проблемах та групах вразливих дітей до комплексного підходу захисту дітей, який поставить на перше місце права та інтереси дитини, що мають братися до уваги при плануванні розвитку країни і усіх сферах діяльності.

Розбудова майбутнього дітей в Україні вимагає міжвідомчої координації усіх органів державної влади і місцевого самоврядування та громадськості.

Комплексний підхід гарантуватиме, що всі основні суб'єкти та системи – соціальний захист, освіта, охорона здоров'я, правосуддя, громадянське суспільство, громада та сім'я працюватимуть узгоджено для запобігання порушенню дітей. ЮНІСЕФ визначає, що комплексний підхід закладається у самому

визначені системи захисту дітей як сукупності законів, політик, нормативно-правових актів та послуг, необхідних у всіх соціальних сферах, особливо у сфері соціального забезпечення, освіти, охорони здоров'я, безпеки та правосуддя, для запобігання та реагування на ризики, пов'язані з вірогідністю порушення прав дітей.

Україна нині має усі шанси сформуванню єдиної, цілісної ефективної державної сімейної політики із системою захисту прав дитини завдяки потужній міжнародній підтримці, напрацьованим до війни дієвим практикам підтримки дітей та сімей, які можуть бути поширені, за наявності послідовної політичної волі.

Громадська спілка «Українська мережа за права дитини» розробила проекти законів для вирішення порушення прав дитини внаслідок воєнних дій.

Коаліція українських громадських організацій, що опікуються питаннями захисту прав постраждалих внаслідок війни, представила для держави дорожню карту на 2023 рік з 10 пріоритетних кроків у сфері захисту прав людини. Кілька з них спрямовані на захист прав дітей. Зокрема пропонується спростити процедуру видачі документів для українців, що перебувають в окупації. Це необхідно тому, що, як пояснює координаторка Громадської організації «Донбас SOS» В. Артемчук, тисячі сімей, які мають дітей, народжених в окупації, вимушені відмовлятися від українського свідоцтва про народження дитини, бо його складно або неможливо оформити через судову процедуру його отримання. Тому таку процедуру потрібно зробити адміністративною та позасудовою. За словами директорки з адвокації Центру прав людини ZMINA А. Луньової, відсутність українських документів позбавляє цих людей права претендувати на отримання статусу постраждалих від війни.

Правозахисники також закликають владу забезпечити ефективний механізм евакуації цивільного населення під час воєнного стану, виступають за проведення потужної інформаційної кампанії для людей у небезпечних зонах. Вони наголошують на важливості

запровадження механізмів обов'язкової евакуації дітей, чиї батьки відмовляються евакуюватися з особливо небезпечних районів ведення бойових дій. Наголошують юристи й на необхідності створення дієвого механізму підтвердження освітніх кваліфікацій для тих, хто здобував освіту на ТОТ.

Крім того, українські правозахисники обурені ситуацією з усиновленням примусово депортованих українських дітей у РФ, де процес усиновлення відбувається згідно судового рішення про передачу дітей у прийомну сім'ю. При цьому змінюється прізвище, ім'я, можуть змінити й інші персональні дані. І, коли з'явиться можливість повернути тих дітей, важко їх буде знайти, бо вони фактично будуть анонімізовані. Це, підкреслив виконавчий директор Української Гельсінської спілки з прав людини О. Павліченко, є воєнним злочином. Це явне порушення 4 Женевської конвенції щодо захисту цивільного населення в умовах воєнного конфлікту. Створення ефективного механізму припинення цього правопорушення потребує розгляду на рівні Генеральної асамблеї ООН, вважають правозахисники.

Ситуація із захистом прав дитини в Україні сьогодні складна. Звіт нашої держави у серпні 2022 р. у Комітеті ООН у Женеві про виконання норм Конвенції про права дитини це засвідчив. Державі необхідно створити дієву систему захисту прав дитини, що відповідатиме міжнародним нормам і реалізовуватиме принцип найкращих інтересів дитини. Це має бути комплексна політика, яка поширюється на всі сфери, охоплені Конвенцією про права дитини, і на основі якої розробити як короткострокову, так і довгострокову стратегії і план дій з необхідними елементами для їх застосування, що мають бути підкріплені достатніми людськими, технічними та фінансовими ресурсами. Україні, зокрема, рекомендували вжити заходів для посилення своєї системи збору даних, на основі яких мають прийматися управлінські рішення. Вжити всіх заходів для систематизації підготовки всіх фахівців, які працюють із дітьми і для дітей, активізувати зусилля з надання необхідної підтримки та ресурсів для зміцнення інституту

сім'ї. Створити спеціалізовані дитячі судові установи і процедури з достатніми людськими, технічними та фінансовими ресурсами, призначити спеціалізованих суддів у справах дітей і забезпечити, щоб такі спеціалізовані судді проходили відповідну підготовку стосовно правосуддя щодо дітей.

Це дуже велика і важлива робота. І заходи, які зроблені до цього часу, є першими кроками на шляху до створення дієвої системи захисту прав дітей в Україні (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Верховна Рада України: Офіційний вебпортал парламенту України (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2858-20#Text>; <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41280>; <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1638051>; <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=7087&conv=9>; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2022-%D0%BF#Text>); Міністерство юстиції України (https://minjust.gov.ua/m/str_19188; <https://minjust.gov.ua/news/ministry/oleksandr-banchuk-proviv-zustrich-z-kerivnitseyu-yunisef-v-ukraini>); Міністерство соціальної політики України (<https://www.msp.gov.ua/news/21987.html>); Сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (https://ombudsman.gov.ua/news_details/ukrayina-zvituye-provikonannya-konvenciyi-oon-pro-prava-ditini; https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/verhovna-rada-ukrayini-rozmezhuvala-funkciyid-derzhavnih-i-miscevih-organiv-u-spravah-ditej; https://ombudsman.gov.ua/news_details/predstavnik-upov.Novazhe.Nogo-z-dotrimannya-prav-ditini-ta-simyiv-zhyala-sogodni-uchastu-mizhnarod.Nomu-kruglomu-stoli-zahistprav-ditej-ta-molodi-v-umovah-vijni; https://ombudsman.gov.ua/news_details/ombudsmandmitro-lubinec-obgovoriv-doderzhannya-prav-ukrayinskih-ditej-z-mizhnarodnimi-partnerami; https://ombudsman.gov.ua/news_details/vodesi-vidbulasya-robocha-zustrich-shchodoproblemnih-pitan-zahistu-prav-ditej-pid-chasdiyi-voyen.Nogo-stanu; [\[vdtinivumovakh.pdf\]\(https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41280\)\); *Офіс Генерального прокурора \(\[https://t.me/pgo_gov_ua/9316\]\(https://t.me/pgo_gov_ua/9316\)\); портал LEXINFORM.COM.UA \(<https://lexinform.com.ua/zako№davstvo/nevidkladnizahody-z-tymchasovogo-vlashtuvannya-dytyny-vzhyvatymut-u-vypadkah-zatrymannya-abo-trymannya-pid-vartoyu-yiyi-batkiv/>\); *Юридична практика \(<https://pravo.ua/zakhyst-prav-ta-interesiv-dytyny-u-razi-zatrymannya-abo-trymannya-pid-vartoiu-ii-batkiv-parlament-vnis-zminy-do-kryminal№hazako№davstva/>\); *Право в умовах війни \(<https://law-in-war.org/zatrymannya-batkivshho-robyty-z-dyty.Nyu/>\); *Інформаційний портал «Юридичний факт» \(<https://www.yurfact.com.ua/fakty/№va-spetsializatsiiasuddiv-iz-rozhliadu-sprav-shchodo-diteizako№proiekt/>\); *Закон і Бізнес \(<https://zib.com.ua/ua/154740.html>\); *Асоціація правників України \(<https://uba.ua/ukr/news/9451/>\); *Децентралізація \(<https://decentralization.gov.ua/news/15280>\); *РБК-Україна \(<https://www.rbc.ua/ukr/news/shulyak-rasskazaladaplaniuet-zashchitit-1659027722.html>\); *Українська правда \(<https://lifepravda.com.ua/columns/2022/07/30/249794/>; <https://lifepravda.com.ua/society/2022/09/10/250393>\); *Судова влада України \(<https://court.gov.ua/press/news/1357815/>\); *Національна школа суддів України \(<http://nsj.gov.ua/files/1673964905%D0%86%D0%90%D0%97%20%D0%9D%D0%A8%D0%A1%D0%A3%20%D0%B7%D0%B0%202022%20%D1%80%D1%96%D0%BA-1.pdf>\); *Координаційний центр з надання правової допомоги \(<https://legallaid.gov.ua/№vynyuvyvenalni-policzejski-doluchatymutsyadorealizaciyi-programy-vid.Nv.Nogo-pravosuddyadlya-nepov.Nlitnih/>\); *Асоціація адвокатів України \(<https://www.uaa.org.ua/№vynyuvyvenalni-policzejski-doluchatymutsyadorealizaciyi-programy-vid.Nv.Nogo-pravosuddyadlya-nepov.Nlitnih/>\); *Асоціація адвокатів України \(<https://www.uaa.org.ua/№vynyuvyvenalni-policzejski-doluchatymutsyadorealizaciyi-programy-vid.Nv.Nogo-pravosuddyadlya-nepov.Nlitnih/>\); *Фундація DEJURE \(<https://dejure.foundation/tpost/984dj33er1-yak-derzhava-vdoskonalyu-protseduru-usin>\); *Електронне наукове видання \(«Аналітично-порівняльне правознавство» <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/261617/258040>\);****************](https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/finalkoordinatsiiniishtabzpitanzakhistupra</p>
</div>
<div data-bbox=)*

Українське радіо (<http://nrcu.gov.ua/news.html?newsID=98849>); *Теорія та практика протидії злочинності в сучасних умовах: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21 жовтня 2022 року)/упор. ЛВ Павлик, УО Цмоць. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 404 с* (<http://www.ndekc.lviv.ua/pdf/176.pdf>); *Проект Плану відновлення України Матеріали робочої групи «Захист прав дітей та повернення дітей, які тимчасово переміщені за кордон»* (<https://www.kmi.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/>

protection-of-childrens-rights-and-return-of-children-temporarily-displaced-abroad.pdf); *Zmina.info* (<https://zmina.info/articles/ge%20czydalna-vijna-putina-10-priorityetnyh-kroktiv-yaki-dopomozhut-postrazhdalym-vid-vijny-i-okupacziyi-gromadyan/>); *Українська Гельсінська спілка з прав людини* (<https://helsinki.org.ua/articles/putin-pruytav-osoblyvishennia-po-vid%20shenniu-do-ukrainskykh-ditey-aksana-filipishyna-pro-deportatsiiu-nepov%20litnikh/>); *ZN.UA* (<https://zn.ua/ukr/SOCIUM/prava-ditini-v-ukrajini-ne-dlja-halochki.html>).

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Ганна Волкова, Інститут інформаційної безпеки

У військових забирають органи? В МОЗ розвіяли російський міф та пояснили, чому це неможливо

Час від часу суспільство збурюють страшилки про чорних трансплантологів. Одна з останніх «новин» на цю тему: у зоні бойових дій на Донбасі курсує машина, в яку забирають поранених бійців ЗСУ, а також цивільних громадян, що підтримують «руській мір», і пускають їх на органи.

– Це черговий міф російських пропагандистів, запущений з метою залякати суспільство й виставити Україну в невідгданому світлі, – розповів генеральний директор Директорату високотехнологічної медичної допомоги та інновацій Міністерства охорони здоров'я України Василь Стрілка в рамках онлайн-презентації оновленої бази медичних фейків «Detox від пропаганди». – Я поясню, чому неможливо зробити пересадку якогось органа підпільно.

Насамперед, треба розуміти, як відбувається трансплантація. Її основний принцип – прозорість. Не буває такого, щоб орган ні звідки взявся, тобто, грубо кажучи, був вилучений десь

у підвалі й проданий тому, хто його потребує. Почнемо з того, що трансплантація для пацієнтів в Україні безплатна, операції оплачує держава, тому фінансові стимули тут взагалі виключені. По-друге, у процесі трансплантації задіяні великі команди людей і сподіватися, що при цьому можна щось зберегти у таємниці, не варто.

По-третє, існує база потенційних донорів і база реципієнтів, які потребують пересадки донорських органів (державний листок очікування). Органів без історій ніхто не пересаджує! У документах завжди вказано, в якій лікарні, у кого і ким був видалений анатомічний матеріал. Якщо мова йде, скажімо, про пересадку серця, то в Україні такі операції виконують лише вісім лікарів трансплантологів-кардіохірургів. Так само серця вилучають усього кілька людей.

Потім, якщо є донорський орган, його треба співставити за багатьма показниками з аналізами реципієнтів. Мають співпасти група крові, генетичні параметри, розмір. Якщо все це співпадає, повідомлення про орган надходить у центр трансплантації. У медиків є всього дві години, щоб доставити серце до центру, бо більше поза межами тіла воно не

* Збережено стиль і граматику оригіналу

може знаходитись. До того ж, зараз польоти в Україні заборонені, і доставка відбувається винятково автомобільним транспортом.

Важливий момент – згода родичів померлого на забір органів. Часто медики безсилі врятувати життя людям, які потрапили у ДТП чи перенесли інсульт, і буває, головний мозок уже мертвий, а серце ще б'ється. У таких випадках, якщо людина не дала згоди на посмертне донорство, питають згоди родичів на забір органів. Бо у законі «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» є стаття 16, яка передбачає презумпцію незгоди. Тобто, вважається, що всі незгодні, аби у них вилучали органи.

Багато залежить від якості роботи реанімації, де лежить потенційний донор: лікарі мають якомога довше підтримувати серцебиття в його тілі. У цих випадках медиків завдання медиків – зібрати консилиум, провести обстеження й констатувати смерть головного мозку. Обстеження проводяться через шість, потім через дванадцять годин. І лише після цього органи дозволено вилучати. До того часу уже підібрані реципієнти з числа внесених до державного листка очікування.

Згідно із чинним законодавством, донорами не можуть бути загиблі у зоні бойових дій, діти-сироти, невідомі особи, а також в'язні, іноземці та особи з певними захворюваннями.

До речі, недавно кремлівські пропагандисти розповсюдили фейк про те, що у Європі «розбирають» на органи українських біженців. Насправді, громадянка нашої держави, яка померла в Польщі, дала прижиттєву згоду на забір органів для пересадки після смерті. Таким чином, вона стала донором для поляків, які очікували на трансплантацію. Типова ситуація для Європи...

Підходи в трансплантології однакові, що в Україні, що в зарубіжних країнах. І скрізь передбачена жорстка відповідальність за порушення прописаних у законодавстві норм.

Трансплантологія в Україні почала розвиватися швидкими темпами після того, як у грудні 2019 року були внесені зміни до деяких законів України, що регулюють питання трансплантації анатомічних матеріалів

людині. Це дозволило виконувати операції з трансплантації органів медичним закладам, які мають відповідну ліцензію. До цього був жорсткий ліміт на проведення таких втручань. Міністерство охорони здоров'я гарантувало оплату проведених операцій, що стимулювало розвиток української трансплантології. Зараз ті медзаклади, які хочуть розвиватися в цьому напрямку, досягли в цьому успіху. Ось як виглядає динаміка. Якщо від початку незалежності України й до 2019 року було виконано всього 9 пересадок серця, то у 2021 році – 32, в 2022 – 35. На жаль, війна пригальмувала розвиток трансплантології в нашій державі, бо багато медиків зайняті лікуванням і реабілітацією поранених. Та попри це, система налагоджена і вона функціонує. Досить сказати, що у довоєнний 2021 рік в країні було проведено загалом 313 трансплантацій, а минулого, воєнного, року 384. Темпи вражаючі.

Особливі слова подяки колективу Першого медичного об'єднання Львова, де зроблено найбільше донорських пересадок. На днях команда фахівців цього закладу на чолі з кардіохірургами Романом Домашичем та Ігорем Гуменним уперше самостійно трансплантувала пацієнтові легені. Такі складні операції до 2021 року в Україні не виконувались. Тоді спеціалісти зі Львівської лікарні швидкої медичної допомоги провели трансплантацію спільно з польськими колегами. Тепер пересадку легень наші фахівці зробили самостійно (https://lb.ua/blog/infosecurity_institute/545031_viyskovih_zabirayut_organ_i_moz.html). – 2023. – 07.02).

***

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Олена Шуляк, голова партії «Слуга Народу»

Справедлива компенсація за зруйноване житло

Усі українці, житло яких постраждало під час воєнних дій, гарантовано отримують компенсацію. Законопроект № 7198, авторства нашої команди, покликаний врегулювати цей процес максимально ефективно. Невдовзі

Верховна Рада розгляне законопроект в другому читанні. У фокусі нашого підходу – швидке відновлення, гнучкі рішення, максимальна зручність для громадян, прозорість усіх процесів. Нижче наведено відповіді на ключові питання, які можуть виникнути в отримувача компенсації.

Хто має право на компенсацію?

Компенсація надається не залежно від того, чи ваше житло частково пошкоджене, чи повністю знищене, та на всі категорії житла – квартири, інші житлові приміщення в будинку, приватні житлові, садові та дачні будинки. Якщо ви інвестували в будівництво нового житла і в ньому були зведені несучі та зовнішні конструкції, ви також маєте право на компенсацію.

Законопроект окреслює максимально широке коло громадян, що можуть отримати компенсації – це власники житла, інвестори в будівництво, члени кооперативів, які викупили житло, замовники будівництва приватних будинків, а також спадкоємці вищезазначених осіб.

Як подати заяву?

Законопроект передбачає низку різноманітних способів лишити заявку, для того, щоб забезпечити зручність для всіх категорій постраждалих громадян. Для більшості найпростіше податися в електронному вигляді через сервіс «Дія». Окрім цього, наразі є можливість лишити заявку через ЦНАП або нотаріуса, а додатково передбачено – через органи соціального захисту населення, зокрема і спеціальні виїзні пункти. Наразі вже 324 тис. українців здійснили цей крок, і більшість із них саме через «Дію».

Якщо ви є власником та маєте відповідні документи, що це підтверджують, процес подачі є максимально зрозумілим та зручним. Але для того, щоб захистити права всіх постраждалих та допомогти їм отримати справедливую компенсацію, передбачено особливий порядок дій у таких випадках як втрата документів, подання заяви спадкоємцями тощо.

Як відновити втрачені документи на житло?

Коли йдеться про знищене ворогом житло, на жаль, є очевидним, що і фізичні документи

на підтвердження права власності часто будуть втраченими. У такому випадку заяву на компенсацію все одно можна подати. Комісія з розгляду питань щодо надання компенсації зобов'язана допомогти вам. Це їхнє, а не ваше завдання – витребувати необхідні документи та встановити юридичні факти у розпорядників цієї інформації. Отже, одна з ключових функцій Комісії полягає саме у встановленні законного права на пошкоджені квартиру чи будинок.

Чи можуть спадкоємці подавати заяву на компенсацію?

Так, законопроектом передбачено, що спадкоємці набувачів компенсації, мають право на отримання компенсації. Окрім того, подати заявку законні спадкоємці зможуть навіть до отримання права на спадщину. Адже серед власників зруйнованого житла є загиблі на окупованих територіях, зниклі безвісті особи. У таких випадках оформлення спадщини є юридично складним та тривалим процесом, і тут наше завдання – максимально спростити отримання компенсації. Звісно, після отримання свідоцтва на спадщину, його необхідно обов'язково подати окремо.

Чи можна податися лише одному співвласнику?

Так. Заяву на компенсацію за зруйнований будинок чи квартиру, що перебуває в спільній власності, може подавати навіть один його співвласник. Заповнюючи форму, необхідно вказати інформацію про всіх співвласників – заява автоматично буде вважатися поданою усіма. Кожен співвласник претендує на свою частку компенсації. Це значно полегшить процес подання, особливо з огляду на те, що найчастіше йдеться про членів однієї сім'ї. Якщо хтось зі співвласників матиме заперечення, то законопроект передбачає механізм оскарження.

Коли можна подаватися на компенсацію?

Подавати заяву можна під час воєнного стану на тій чи іншій території та протягом року після його завершення на цій території. Компенсації будуть розповсюджуватися і на житло, пошкоджене після завершення воєнного стану, якщо руйнування пов'язані із воєнними діями або їх наслідками, наприклад, детонацією ворожих замінувань.

Відповідно, подавати заявки на компенсації в таких випадках можна буде по завершенню основного терміну.

У якій формі можна отримати компенсацію?

Усе залежить від серйозності пошкоджень та типу житла – квартира чи приватний будинок. Якщо житло частково пошкоджене, то його ремонтом займається місцева влада й це вже відбувається в регіонах. Якщо житло повністю зруйноване, і не підлягає відновленню, то тут є два варіанти.

Якщо ви власник знищеної квартири, то отримаєте житловий сертифікат – документ на придбання житла визначеної вартості. Оскільки окрему квартиру відбудувати неможливо, такий підхід залишає найбільше простору для дій. Житловий сертифікат можна обміняти на житло, представлене на ринку нерухомості України.

Власники знищених приватних будинків можуть обрати між двома альтернативами – грошова компенсація для будівництва нового будинку або житловий сертифікат. Громадянин сам обирає, який варіант йому підходить краще, адже для когось можливо та доцільно відбудувати будинок на власній земельній ділянці, а для інших це може бути неможливо або небезпечно в умовах війни. Якщо йдеться про будівництво нового приватного будинку на місці старого, то кошти спрямовують на окремо створений рахунок громадянина зі спеціальним режимом використання – ці кошти можливо буде витратити виключно на потреби будівництва.

Які переваги житлового сертифікату?

Житлові сертифікати – максимально гнучкий інструмент, який дасть змогу врахувати потреби всіх його користувачів. Фактично, завдяки цьому документу можна придбати будь-яке житло на ринку нерухомості. Як і під час звичайної купівлі, людина сама обирає регіон України (окрім окупованих та в зоні бойових дій), може придбати як готове житло, так і інвестувати в нове будівництво, обрати дорожче житло і власним коштом покрити різницю, або використати кілька сертифікатів різних власників для придбання одного об'єкта.

У планах – зручне використання житлового сертифікату через сервіс «Дія». Вартість житлового сертифікату має бути співставною з вартістю знищеного житла.

Як розраховується розмір компенсацій?

Спосіб розрахунку дуже простий і прозорий, що мінімізує корупційні ризики. Формула застосовується окремо для кожного житлового об'єкта – площа знищеного житла громадянина множиться на вартість 1 квадратного метру. Визначає вартість 1 метру площі Кабінет міністрів згідно з окремою методикою, тож такий розрахунок буде просто перевірити.

Як формуватиметься черга на компенсацію?

У кожній громаді буде окрема черга на компенсацію. Першочергово житло надаватиметься багатодітним сім'ям, особам з інвалідністю та учасникам бойових дій.

Хто прийматиме рішення про компенсацію?

Передбачено створення Комісії з розгляду питань компенсації в кожній постраждалій громаді. Вони розглядають заяви, верифікують інформацію, організують проведення експертизи пошкодженого житла та на підставі цього надають висновки щодо компенсації.

Кожна комісія має складатися з принаймні 5 членів. До її складу можуть залучатися представники держорганів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, експерти, оцінювачі, представники міжнародних організацій та інші. Термін розгляду заяви становить не більше 30 календарних днів.

Фінальне рішення про надання компенсації має бути затверджено виконавчим органом ради, військової або військово-цивільної адміністрації населеного пункту. Рішення Комісії можна оскаржити – для цього необхідно звернутися до суду або Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури.

Для забезпечення компенсацій у державному бюджеті на 2023 рік передбачено окремий Фонд ліквідації наслідків збройної агресії. Наразі напрацьовуються різноманітні способи залучення коштів до Фонду. Зокрема, виключно на потреби відновлення житла уряд

планує спрямувати кошти країни-агресора, що були арештовані та отримані з реалізації конфіскованого майна. Сподіваюся, що народні депутати підтримають законопроект № 7198 і механізми забезпечення громадян справедливими компенсаціями запрацюють на повну (https://lb.ua/blog/elena_shuliak/545070_spravedлива_kompensatsiya.html). – 2023. – 07.02).

***

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Олександр Місюра, підприємець-деревообробник, громадський діяч

Необхідно дозволити ввезення та розмитнення спецтехніки Євро-3

Спецтехніка у різних варіаціях відіграє значну роль не лише для національного господарства, а й допомагає досягати воєнних цілей та задач в умовах оборони. Наприклад, завдяки ній переміщується особовий склад Сил оборони, перевозиться військові спорядження, боєкомплекти, техніка тощо, будуються фортифікаційні споруди, риються окопи, забезпечуються бетонними сумішами лінії оборони тощо.

Тому питання, пов'язані з імпортом автомобілів до України, які можуть виконувати специфічні функції та задачі є дуже актуальними, а їх розгляд та розв'язання – нагальними.

Без допомоги бізнесу – не буде сплати податків.

До війни з метою захисту довкілля та з інших міркувань в Україні заборонили імпортувати транспортні засоби, які не відповідають екологічним вимогам «Євро-5». Втім, після збройного вторгнення росії, яке призвело до значного руйнування інфраструктури, знищення об'єктів промисловості тощо Верховна Рада України Законом № 2260-IX від 12.05.2022 року дозволила ввозити вживану спецтехніку за умови:

- 1) її відповідності екологічним нормам не нижче рівня «Євро-3»,
- 2) зробити це могли лише юридичні особи,
- 3) і лише до 31 грудня 2022 року,

4) виключно для задоволення власних потреб,

4) і з заборонаю відчужувати таке рухоме майно протягом 1095 днів з дня його першої державної реєстрації в Україні.

Мова йде про автобуси (код товарних позицій 8702), автомобілі для перевезення вантажів (код товарних позицій 8704), автокрани, автобурові, автомобілі пожежні, автобетономішалки, машини, оснащені бетононасосом, автомобілі спеціального призначення для пересувних телевізійних і звукових станцій (код товарних позицій 8704).

Отже, сьогодні бізнес вже не може завезти в Україну якісну західну, хоч і вживану техніку для власних потреб, адже дозволено імпортувати лише нові автомобілі, тобто ті, які відповідають вимогам Євро-5. Але це уже дуже дороге задоволення для бізнесу воюючої країни, який намагається вижити і платити податки всупереч ракетним ударам по об'єктам критичної інфраструктури та зменшенням темпів ділового обороту. Екстремальні економічні умови суттєво обмежили купівельну спроможність українських компаній і це вже не питання екології чи податків, а питання економічного фронту.

Бізнес гнучкий, при зменшенні доходів, розглядає варіанти придбання та застосування вживаних аналогів нової спецтехніки, адже обслуговування, технічний стан, техніко-технологічні характеристики європейської транспортних заходів (екологічних стандартів «Євро-3») набагато кращі за новіші вітчизняні чи білоруські/російські відповідники, яких, на жаль, ще дуже багато в Україні. Тому

31 грудня 2022 року тимчасовий дозвіл на імпорт спецтехніки для бізнесу втратив чинність, що є реальною перешкодою для належного господарювання бізнесу в кризових воєнних умовах.

Які проблеми з імпортом вживаних автомобілів (Євро-3)?

По-перше. Слід звернути увагу, що спецтехніка не є предметом розкоші, а вкрай необхідним інструментом бізнесу для досягнення критичних цілей, тобто – інструментом виживання.

Отже, необхідно продовжити дозвіл на ввезення транспортних засобів за кодами товарних позицій 8702, 8704 та 8705, а також з іншими кодами товарних позицій згідно з УКТ ЗЕД, які відповідають вимогам Євро-3, тобто – вживаної спецтехніки, на весь період воєнного стану.

По-друге. Останніми роками законодавче регулювання посилювалося в сторону максимального захисту екології, тому чим «старіший» транспортний засіб, тим більші розміри ввізних податків та зборів встановлюються.

«Драконівські» розміри акцизу стягується при ввезенні «старих» транспортних засобів. Відтак український бізнес опинився у невідповідному становищі у порівнянні з конкурентами інших країн, що розвиваються та намагаються скупляти схожу техніку.

Згідно п.п.5 п.3 статті 215 та п.п.5 прим 2 п.3 статті 215 Податкового кодексу України, чим більший вік транспортного засобу, тим більший розмір акцизу. Іноді розмір акцизу на транспортні засоби, які відповідають вимогам «Євро-3» (з 1999 року по 2005 рік), може досягати, а то й перевищувати в рази вартість нового транспортного засобу в Європі, що зовсім неприйнятно для бізнесу воюючої країни.

Для вживаних автомобілів Євро-3, якщо дозволити їх ввезення, доведеться сплатити додатково від їх вартості:

1) Ввізного мита – 10-20 %.

2) Акцизу (розмір якого іноді може перевищувати вартість нового транспортного засобу).

3) Податку на додану вартість (ПДВ) – 20 %.

Звільнення від сплати акцизу передбачено лише автокранів, автобурових, автомобілів пожежних, автобетономішалок, машин, оснащених бетононасосом, автомобілів спеціального призначення для пересувних телевізійних і звукових станцій), але для автобусів та для вантажівок, на жаль, ні. Тому виникають непомірно великі додаткові витрати для бізнесу.

Наприклад, візьмемо середній європейський ватажний транспортний засіб 2008 року випуску

(«Євро-3»), ціна якого в Європі приблизно 10 000 Євро. Що показують нам елементарні розрахунки? Українській компанії потрібно сплатити: А) ввізне мито: 30 821 грн; Б) акцизу: 650 765,91 грн; В) ПДВ 198 047,38 грн; Разом усіх податків та зборів приблизно = (30 821 грн + 650 765,91 грн + 198 047,38 грн) = 879 634,29 грн, що дорівнює майже 30 тисяч євро.

Невже український бізнес, який гостро відчуває потребу у якісних транспортних засобах та ще й в умовах війни може собі дозволити витратити замість 10 000 Євро – майже 40 тисяч. Чи не воєнний економічний абсурд?

Отже, недостатньо лише розглянути питання про продовження дозволу для бізнесу завозити вживані автомобілі Євро-3 (автобусів, вантажівок, спецтехніки) на весь період воєнного стану, а й необхідно відмінити акциз для товарів з кодом товарних позицій 8702, 8704 для іншої спецтехніки.

Який позитивний ефект продовження дозволу на ввезення транспортних засобів Євро-3?

Економічна доцільність має переважати екологічні цілі, які хоче досягати держава. Адже триває війна, яку підступно розв'язала російська федерація проти України, тому виживання тут і зараз важливіше, ніж будь-які екологічні або інші ілюзорні перспективи в майбутньому.

При розвинутій економіці з'являється можливість збирати набагато більше податків та зборів, відповідно – набагато краще дбати про довкілля. Великі розміри податків та зборів щодо спецтехніки, яка відповідає екологічним вимогам «Євро-3», не дозволяють бізнесу розвиватися. В кінцевому результаті втрачають усі – бюджети не отримують додаткових надходжень, а підприємства – очікуваного позитивного бізнес-ефекту.

Зміни до чинного законодавства України щодо зменшення розмірів ввізного мита, акцизу, інших платежів та зборів щодо транспортних засобів за кодами товарних позицій 8702, 8704 та 8705 та інших згідно з УКТ ЗЕД, які ввозяться на митну територію України, за умови

їх відповідності екологічним нормам не нижче рівня «Євро-3», можуть суттєво зміцнити економічний фронт, також сприятимуть посиленню обороноздатності нашої держави та зміцнюють основи економічної стабільності.

Отже, на період війни слід дозволити ввезення та розмитнення спецтехніки Євро-3, також потрібно відмінити ввізні податки та збори на ввезення таких вживаних транспортних засобів, адже в них є гостра потреба армії та бізнесу для їх подальшого застосування і досягнення перемоги на усіх фронтах (https://lb.ua/blog/oleksandr_misiura/545691_neobhidno_dozvoliti_vvezennya.html). – 2023. – 13.02).

***

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Антоніна Славицька, народний депутат України, кандидат юридичних наук

Е-декларування: тонкощі воєнного стану

Можливо, е-декларування й справді пора повертати. Єдине, чого не варто робити в будь-якому випадку – це грати у негідні ігри із власними громадянами. Тим паче, коли йдеться про справді важливі речі.

«Українці вимагають повернути обов'язкове електронне декларування» – із таким заголовком виходить публікація на одному з новостійних сайтів. Та чи дійсно українці вимагають і потребують зараз саме цього? Правда в тому, що на сайті президента була розміщена петиція щодо відновлення декларування статків посадовців та депутатів. І що за 4 дні ця петиція набрала необхідні для розгляду 25 тисяч голосів. Так, це факт. Проте невідомо, чи дійсно таке звернення до гаранта Конституції було правдивим vox populi?

Річ у тім, що і у влади, і у Національного агентства з питань запобігання корупції можуть бути власні резони для відновлення е-декларування, прикро лише те, що такі резони прикриті буцімто наполегливою вимогою народу.

Можливо, е-декларування й справді пора повертати. Єдине, чого не варто робити в будь-якому випадку – це грати у негідні ігри із

власними громадянами. Тим паче, коли йдеться про справді важливі речі.

Пригоди закону про е-декларування

Свого часу закон, який передбачав запровадження електронних декларацій, був однією з вимог надання нашій державі безвізового режиму з Європейським союзом. Закон було ухвалено ще у 2016-му, і, згідно із ним, чиновники, депутати, прокурори та судді щороку зобов'язані розповідати про власні доходи та витрати, а також про істотні зміни у фінансовому стані (продаж або купівлю майна, здійснення іншого видатку тощо) і про майновий стан пов'язаних осіб, зокрема, родичів.

Всі ці дані декларанти мають спрямовувати на сервери НАЗК – таким є загальний задум. Щоправда, у 2020 році Конституційний Суд визнав неконституційним окремі положення закону про запобігання корупції, і електронне декларування поставили на паузу. Проте вже наприкінці 2020 року воно було відновлено, а у 2021 році було повернуто і кримінальну відповідальність за не подання декларацій. Все повернулося на кола свої.

Але потім почалася «велика війна», тобто повномасштабне вторгнення Росії, і 8 березня 2022 року Верховна Рада зробила необов'язковим подання електронних декларацій на час воєнного стану. Тоді це рішення пояснювали необхідністю створити механізми захисту інтересів «суб'єктів подання звітності» в умовах російської агресії. Іншими словами, існувало побоювання, що дані з реєстру декларацій будуть використані Росією для знищення майна парламентарів та чиновників та, власне, їх самих.

Наразі війна не закінчилася, і дата нашої перемоги не відома навіть приблизно, але влада вже робить активні спроби відновити електронне декларування. Що ж сталося?

Повернути все, як було

У серпні 2022-го, коли не минуло й пів року з моменту ухвалення положень про необов'язковість подачі декларацій, монобільшість зробила перший крок до повернення електронного декларування. Лідер фракції «Слуга народу» Давид Арахамія

zareestruvav u parlamenti zakonoproekt, yakyy peredbachae yoho poverнення. Mova yde pro zakonoproekt №8071.

«Після початку широкомасштабної військової агресії проти України до закону «Про запобігання корупції» та декількох інших законів було внесено зміни стосовно заходів фінансового контролю та здійснення спеціальних перевірок в умовах воєнного стану. Разом з тим, незважаючи на те, що у рішенні Єврокомісії не вказано чіткого дедлайну Україні щодо виконання вимог, зокрема, у сфері боротьби з корупцією, слід мати на увазі, що вже наприкінці поточного року (мова про 2022 рік – Авт.) Україна має звітувати про їх виконання чи невиконання, і від того, які заходи вживаються державою для боротьби з корупцією, буде залежати успішність переходу на наступний етап євроінтеграції – перевірку розділів політик ЄС, аби визначити, наскільки добре Україна підготовлена до членства. З метою виконання однієї з основних вимог Європейського Союзу – посилення заходів, спрямованих на боротьбу з корупцією, розроблено зазначений проект закону», – сказано у пояснювальній записці до документу.

Іншими словами, очільник президентської політсили побоюється, що Україну покарають за невиконання взятих перед Євросоюзом зобов'язань, і це навіть не дивлячись на стан війни, в якому наша держава де-факто перебуває зараз.

Чи дійсно західні партнери вимагають від України поновлення е-декларування?

Ймовірно, що так. 10 лютого послы країн «Групи семи» в Україні закликали Верховну Раду відновити електронне декларування, яке було призупинене з початком війни. Про це йдеться у спільній відозві амбасадорів G7.

«Ефективні антикорупційні механізми є ключовими для стійкості України під час війни та в період післявоєнної відбудови», – сказано у повідомленні. Там також додано про те, що «послы G7 сподіваються на швидке відновлення українським парламентом системи електронного декларування. Це дозволить запобігти корупції та зміцнить довіру громадян до влади».

Отож, Україна фактично має імператив відносно того, що їй належить робити. Але із законопроектом Арахамії справи тим часом не надто добрі. По документу, який був зареєстрований ще у вересні, досі непомітно суттєвих рухів. Хоча перший заступник голови Верховної Ради Олександр Корнієнко і наголошує, що триває робочий процес повернення електронного декларування.

За словами першого віце-спікера, зміст проекту наразі напрацьовується, і в ньому необхідно передбачити механізми захисту. «Щодо термінів ми розуміємо, що вся система налаштована все-таки на 1 квітня, тому ми будемо працювати над тим, щоб до 1 квітня це (електронне декларування) вступило в силу», – говорить Корнієнко.

І все таки зараз не зрозуміло, коли проект потрапить до сесійної зали. Голова антикорупційного комітету парламенту Анастасія Радіна нагадує, що вона пропонувала внести законопроект на розгляд сесійної зали на засіданні погоджувальних рад, однак більшість депутатів не підтримали таку ініціативу.

«Це обговорювалося і на погоджувальній раді, але не всі колеги готові були підтримати законопроект. Я переконана, що декларування можна і треба повертати вже, за виключенням військових і осіб на окупованих територіях. Станом на зараз тривають консультації щодо цього законопроекту. Тим часом, ми разом із НАЗК працюємо над тим, щоб зробити заповнення декларації зручнішим: інтегрувати дані із державних реєстрів у форму декларації. Частина кроків у цьому напрямку НАЗК вже зробило», – каже вона.

За словами Радіної, каменем спотикання на сьогодні є такі моменти. Чи можна вимагати декларування майна, котре: 1) було пошкоджене, 2) перебуває на окупованих територіях, 3) на яке втрачені правовстановлюючі документи. Ці питання поки що залишаються відкритими.

Роль НАЗК

Зацікавленість влади у поверненні е-декларування є очевидною. Але не лише з тієї причини, що такою є вимога (проговорена вголос послами G7) наших партнерів та союзників. Владі також важливо

триматися осторонь тих скандалів з майном високопосадовців, які актуалізувалися останнім часом. Чи то пак засвідчувати свою неупередженість та готовність піддавати перевіркам всіх і вся.

При цьому свій власний інтерес має і НАЗК. Агентство повинно відповісти на просте запитання, яке рано чи пізно обов'язково постане: заради чого воно існує та «проїдає» бюджетні гроші, якщо перевіряти нічого, а декларації відсутні?

Станом на зараз в НАЗК заявляють, що законопроект про відновлення електронного декларування, який і досі перебуває на розгляді у парламенті, враховує особливості умов воєнного стану. «Багато декларантів втратили майно чи документи. Тому ми передбачили в законопроекті, що декларант звільняється від відповідальності за невнесення інформації в декларацію, якщо це обумовлено воєнним станом», – говорить керівник управління проведення повних перевірок НАЗК Андрій Пасічник.

Пасічник додає, що навесні минулого року відтермінування подання декларацій стало обґрунтованим кроком, оскільки на початку повномасштабного вторгнення неможливо було це зробити якісно та вчасно. Тоді, мовляв, НАЗК саме виступило одним із ініціаторів відстрочки декларування. Але зараз ситуація змінилася, вважає він.

Однак щодо докорінних змін в країні і в тій ситуації, в якій опиняються потенційні декларанти, з Пасічником можна сперечатися. А якщо й не сперечатися, а ухвалювати закон, то в ньому все таки важливо врахувати, зокрема, й перманентну відсутність електрики, яка завадить роботі з е-деклараціями. Законопроект №8071 його автори готували у вересні, а з першими блекаутами ми стикнулися у жовтні.

Полегшити життя суб'єктам декларування можна й у інший спосіб. Зокрема, увільнивши їх від внесення у декларацію користування закордонною нерухомістю, якщо зараз в об'єктах такої нерухомості перебувають неповнолітні діти декларанта, переміщені у безпечні місця через війну. Та й загалом за попередній до воєнного 2021 рік можна

було б забути, розпочинаючи декларування з щонайменше попереднього року.

Напевно, мої пропозиції здаватимуться комусь надмірними, проте ситуація складається двояка. Прозорість і підзвітність посадовців, безперечно, має бути. Але війна не закінчена, як би не пришвидшувала події монобільшість. Перемога настане на полі бою, а не тоді, коли депутати президентської фракції напишуть черговий законопроект. Такою є реальність, подобається вона комусь або ні (<https://sud.ua/uk/news/blog/262170-e-deklaruvannya-tonkoschi-voyen№go-stanu>). – 2023. – 15.02).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Воєнний стан та мобілізація до 20 травня, повноцінні керівники СБУ та МВС, особливості нової сесії дев'ятої Верховної Ради під час воєнного стану – детально про підсумки роботи парламенту 7 лютого

1.Постановою 8422 затвердили План законопроектної роботи Верховної Ради України на 2023 рік у кількості 530 законопроектів.

2.Постановою 8426 затвердили порядок денний дев'ятої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання.

3.Постановою 8405 у зв'язку із початком нової дев'ятої сесії встановили порядок організації роботи Ради впродовж неї, а саме, що парламент до припинення воєнного стану працює у режимі одного пленарного засідання, спікер (його заступник у разі його відсутності) оголошує перерву, визначає час і місце його продовження, а також за потреби, визначає спосіб голосування народних депутатів та скликає засідання Погоджувальної ради. Погоджувальна рада збиратиметься також на вимогу 3 фракцій (груп).

4.Постановою 8425 призначили Василя Малюка на посаду Голови Служби безпеки України.

5.Постановою 8430 призначили Ігоря Клименка на посаду Міністра внутрішніх справ України.

6-7. Законами 8419 та 8420 продовжили строк дії воєнного стану та загальної мобілізації до 20 травня 2023 року.

8.Законопроектом 8399, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували внести зміни до Держбюджету-2023 та передати Фонд ліквідації наслідків збройної агресії (52,5 млрд грн) від Мінфіну до Мінвідновлення, а також збільшити витрати бюджету на 5,5 млрд (в т.ч. +1,35 млрд – на реконструкцію/ модернізацію Охматдиту, університетської клініки у Києві та реабілітаційного центру у Львові коштом кредиту від Уряду Австрії, +1,12 млрд на програму відбудови мостів по кредиту Уряду Великобританії, +1,28 млрд на гранти для малого та мікро-бізнесу зі сфери переробки), +1 млрд на облаштування пунктів пропуску по кредиту Уряду Польщі, +365,7 млн Фонду часткового гарантування кредитів у сільському господарстві по гранту Світового банку тощо).

9.Євроінтеграційними законами 6085 та 6086 узгодили термінологію Податкового та Митного кодексів із Законом про електронні довірчі послуги.

10.Законопроектом 8381, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували визначити принципи оборонних закупівель під час воєнного стану, запровадити звітування про оборонні закупівлі та оприлюднювати відомості, які забезпечать захищеність державних замовників від воєнних загроз, в т.ч. звіт про договір про оборонну закупівлю не в електронній системі закупівель, повідомлення про внесення змін до істотних умов такого договору (крім товарів, робіт і послуг оборонного призначення, що становлять держтаємницю).

11. Законопроектом 8339, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували дозволити приймати на військову службу за контрактом з присвоєнням первинного офіцерського військового звання молодшого лейтенанта осіб без вищої освіти, але з успішним бойовим досвідом не менше 6 місяців і без дисциплінарних стягнень, а також встановити на особливий період прийом на військову службу за контрактом осіб офіцерського складу

у віці від 20 до 40 років (https://censor.net/ua/blogs/3398316/voyennyi_stan_ta_mobilizatsiya_do_20_travnja_povNotsinni_kerivnyky_sbu_ta_mvs_osoblyvosti_Novoyi_sesiyi). – 2023. – 07.02).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Корпоратизація Енергоатому, звільнення від ПДВ та мита коптерів, тепловізорів, коліматорів та рацій, низка звернень до міжнародних організацій, парламентів та урядів держав світу щодо посилення бойкотування росіян на усіх рівнях, визнання вагнерівців терористами та переведення Саакашвілі на лікування за кордон, припинення повноважень депутата ех-фракції ОПЗЖ – детально про усі 13 прийнятих Верховною Радою 6 лютого законопроектів.

1.Законом 8067 встановили процедуру корпоратизації НАЕК Енергоатом, а саме особливості утворення акціонерного товариства (АТ), 100% акцій якого належать державі, порядок формування статутного капіталу, функціонування АТ після створення, обмеження пов'язані із забезпеченням збереження корпоративних прав держави, майна атомних електростанцій, ядерних матеріалів і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, виключно за АТ.

2-3. Постановами 8413 та 8414 на період дії воєнного стану в Україні + 30 днів уповноважили начальників населених пунктів в Ізюмському, Куп'янському та Чугуївському районах Харківської області, а також у Каховському та Херсонському районах Херсонської області здійснювати повноваження місцевих рад, їх виконавчих комітетів та селищних, міських голів на відповідних територіях.

4.Постановою 8398 закликати парламенти країн світу, Міжнародний олімпійський комітет, національні олімпійські комітети країн світу та міжнародні спортивні федерації заборонити участь російських та білоруських спортсменів у міжнародних спортивних змаганнях, у тому числі Олімпійських іграх, до завершення

збройної агресії РФ проти України, включно з виведенням військ з усієї території України та вирішенням питання компенсації заподіяних Україні збитків.

5. Законом 0186 ратифікували Угоду між Урядом України та Організацією економічного співробітництва та розвитку щодо привілеїв, імунітетів і пільг, наданих ОЕСР та її Офісу в Україні.

6. Постановою 8396 закликати парламентську асамблею та парламенти держав-учасниць ОБСЄ змінити свій Регламент та зупинити повноваження росії та білорусі у Асамблеї, не видавати візи членам цих делегацій, які знаходяться під санкціями, а у випадку їх участі у заходах Асамблеї влаштовувати їм бойкот, а також напрацювати законодавчий механізм конфіскації заморожених активів РФ та її громадян, долучитися до створення міжнародного трибуналу, визнати РФ державою-терористом, посилити санкційний тиск на неї, суттєво збільшити допомогу Україні.

7. Постановою 8417 звернулись до Грузії, Європейського парламенту, Ради Європейського Союзу, Європейської Комісії, Парламентської Асамблеї Ради Європи та парламентів держав-членів Європейського Союзу щодо необхідності негайного переведення третього Президента Грузії та громадянина України Михайла Саакашвілі на лікування за кордон.

8. Постановою 8397 визнали приватну військову компанію «Вагнер» міжнародною злочинною організацією, звернутися до урядів і парламентів країн світу щодо прийняття аналогічних рішень та рекомендувати правоохоронним органам України посилити ефективність організації процесуального керівництва досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень, вчинених на території України учасниками цієї ПВК.

9. Постановою 3735 звернулись до ООН, ЄвроПарламенту, парламентських асамблей Ради Європи, ОБСЄ, НАТО, ОЧЕС, урядів і парламентів держав світу про визнання російських приватних військових компаній терористичними організаціями.

10. Законопроектом 8228-1, прийнятим за основу, запропонували встановити, що у 2023

році прийом на навчання до ВНЗ та закладів фахової передвищої освіти здійснюватиметься в порядку, визначеному Міносвіти, визначити особливості фінансування вступних випробувань, а також звільнити від проходження державної підсумкової атестації здобувачів освіти, які завершують здобуття повної загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році.

11-12. Законами 8360 та 8361-д на період воєнного стану звільнили від оподаткування ПДВ операції з ввезення на митну територію України безпілотників, оптичних та коліматорних прицілів, приладів нічного бачення, тепловізорів, рацій крім імпорту з території держави-агресора.

13. Постановою ВР достроково припинили повноваження народного депутата України від ех-фракції ОПЗЖ Ігоря Абрамовича за його заявою (https://censor.net/ua/blogs/3398071/korporatyzatsiya_energoatomu_zvilnennya_vid_pdv_ta_myta_kopteriv_teplovizoriv_kolimatoriv_ta_ratsiyi). – 2023. – 06.02).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Богдан Драп'ятий, заступник міністра внутрішніх справ України

Приведення у відповідність до європейського зразка національного посвідчення водія: законодавче врегулювання та міжнародний досвід правозастосування

Ми почали написання цієї статті за життя Міністра внутрішніх справ України Дениса Монастирського, першого заступника Міністра Євгена Єніна та Державного секретаря МВС Юрія Лубковича, які щиро, сумлінно й масштабно працювали в інтересах українського народу та робили все від них залежне для якнайшвидшої Перемоги та інтеграції України до Європейського Союзу й НАТО. Перекоаний, що український народ перемаже в екзистенційній війні з росією, а всі розпочаті земні справи Дениса Монастирського і його команди будуть успішно реалізовані.

У період воєнного стану Міністр Денис Монастирський визначив два ключові вектори

законотворчої та нормопроектувальної роботи в системі органів МВС під час формування державної політики: нормативні акти, пов'язані з війною, та євроінтеграційні.

Один з таких (євроінтеграційних) законопроектів, розроблений МВС та внесений у Парламент Кабінетом Міністрів України, – «Про внесення змін до Закону України «Про дорожній рух» щодо імплементації законодавства» реєстр. № 8082.

Основна мета проекту Закону – це добросовісне виконання Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом шляхом внесення змін і доповнень до Закону України «Про дорожній рух» у частині гармонізації категорії транспортних засобів; упровадження єдиного типового посвідчення водія, що відповідає європейським вимогам; унормування мінімального та максимального віку для допуску осіб до керування певними категоріями транспортних засобів.

У політичних та експертних колах жваву дискусію викликали окремі норми проекту Закону, а саме покладання зобов'язання на всіх водіїв привести у відповідність до стандартів ЄС посвідчення водія впродовж десяти років (до 2033 року здійснити обмін без повторної здачі іспитів), а якщо цього не зробити впродовж десяти років – посвідчення водія втрачає чинність і особа має проходити повторне навчання, складати теоретичний і практичний іспит.

Позиція МВС полягає в тому, що ми пропонуємо не обмежити право особи, а забезпечити правовий і дієвий механізм переходу до використання єдиного європейського зразка посвідчення водія в Україні, як це передбачено в нормах Директиви Європейського Парламенту й Ради 2006/126/ЄС від 20 грудня 2006 року про посвідчення водія (далі – Директива 2006/126/ЄС).

Для чого потрібно привести зразок національного посвідчення водія у відповідність до європейського?

До 2006 року в державах-членах ЄС існувало 110 різновидів посвідчення водія. Значна кількість різних зразків створювала проблеми щодо прозорості для органів поліції та

організацій, відповідальних за адміністрування посвідчень водія, а також потенційно могло призводити до фальсифікації документів, які іноді були видані кілька десятків років тому. Для системного вирішення цього проблемного питання прийняли Директиву 2006/126/ЄС як основоположний міжнародний документ, спрямований на уніфікацію зразків посвідчень водія в Європейському Союзі.

Таким чином, якщо ми погоджуємося з тим, що здійснення обміну посвідчення водія (приведення у відповідність до європейського зразка) є необов'язковим в Україні, то й через десять років громадяни користуватимуться документами неіснуючої держави – СРСР, а на додачу до 13 національних різновидів бланків посвідчення водія ми отримуємо 14-те (європейського зразка), яке де-юре й де-факто прирівнюватиметься до бланка, виданого в СРСР.

Ще один позитивний аргумент на користь обов'язкового обміну національного посвідчення водія до 2033 року полягає у створенні правого інструменту для підтвердження відповідності мінімальним стандартам фізичної та психічної придатності до керування. Тобто психофізичний стан людини у 1980 році може суттєво відрізнятись у 2033 році. Це об'єктивна закономірність.

Відповідно до інформації щодо зразків посвідчення водія країн ЄС, розміщеній у публічному онлайн-реєстрі PRADO на офіційному вебсайті Ради Європейського Союзу та Ради Європи, у Литві 2017 року остаточно вивели з обігу посвідчення водія, які не відповідають вимогам Директиви 2006/126/ЄС. Причому для забезпечення обміну раніше виданих посвідчень водія термін такого переходу декілька разів переносився.

Ще 11 країн ЄС (Іспанія, Італія, Латвія, Нідерланди, Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина, Фінляндія, Чехія, Швеція) прийняли рішення щодо поетапного виконання вказаної вище вимоги – на сьогодні в цих країнах повністю виведено з обігу посвідчення водія на паперовій основі.

Ще одне положення Директиви 2006/126/ЄС, яке викликало дискусію та суперечність

підходів до правозастосування. Ідеться про норму, відповідно до якої будь-яке право керувати транспортним засобом, надане до 19 січня 2013 року, не повинно бути скасоване або будь-яким чином обмежене. Під час розроблення законопроекту ми керувалися передусім метою зазначеної Директиви (приведення до єдиного зразка посвідчення водія), а для цього виробили правовий підхід для забезпечення обміну посвідчення водія у відповідності до європейського зразка впродовж 10 років, а не обмеження чи позбавлення права на допуск до керування транспортним засобом.

Так, наприклад, до 19 січня 2013 року в країнах-членах ЄС право на керування транспортними засобами категорії С можливо було отримати з 18 років, а відповідно до вимог Директиви 2006/126/ЄС вік особи передбачений з 21 року. Втім після прийняття відповідної Директиви громадяни Євросоюзу, яким не виповнилося 21 року та які мали відкриту категорію С, не були обмежені в праві керування відповідним транспортом. Такий самий підхід пропонує МВС України в запропонованій редакції проекту Закону реєстр. № 8082.

Також на законодавчому рівні пропонується впровадження строків дії посвідчень водія від 5 років (вантажівки, небезпечні вантажі) до 10 років (мопеди, мотоцикли, легкові автомобілі) залежно від певної категорії.

Варто зазначити, що адміністративна дійсність (термін дії) посвідчень водія в низці країн Європи зумовлена національними правилами відповідності мінімальним стандартам. Наприклад, у Швеції, Великій Британії, Іспанії, Нідерландах, Бельгії, Угорщині, Литві, Латвії, Естонії, Ірландії, Словенії, Мальті термін дії посвідчень водія становить 10 років, тоді як у Німеччині, Польщі, Франції, Португалії, Греції, Фінляндії, Хорватії, Норвегії, Кіпрі – 15 років.

Так, під час розгляду законопроекту в Комітеті Верховної Ради України з питань транспорту та інфраструктури до першого читання запропонований МВС строк дії посвідчень водія на 10 років та 5 відповідно викликав дискусію. Під час розроблення проекту Закону України

ми керувалися чинними нормами Директиви 2006/126/ЄС, яка передбачає, що строк адміністративної дійсності посвідчень категорій АМ, А1, А2, А, В, В1 і ВЕ, виданих державами-членами, становить 10 років.

У цьому разі виключно дискреційними повноваженнями народних депутатів України є внесення відповідних змін до законопроекту під час підготовки до другого читання в частині збільшення терміну дії до 15 років або залишення чинної редакції без змін.

Також для уніфікації посвідчення водія за європейським зразком пропонується впровадження нових категорій транспортних засобів (АМ – мопед із максимальною швидкістю до 45 км, А1 та А2 – малі мотоцикли з розмежуванням потужності, А – великі, спортивні мотоцикли, В1 – квадроцикли). Проте перескладати іспит на вже відкриті категорії громадянам не доведеться.

Основний висновок полягає в тому, що запропонований у чинній редакції законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про дорожній рух» щодо імплементації законодавства» реєстр. № 8082 після прийняття Верховною Радою України в першому читанні можна буде доопрацювати під час підготовки до другого читання з урахуванням міжнародного досвіду. Головне – добросовісно виконати вимоги, передбачені Угодою про асоціацію України з ЄС та максимально інтегрувати національне законодавство до законодавства ЄС. Рішення – за народними депутатами та Президентом України.

Слід зауважити, що одне з пріоритетних завдань, визначених Міністром внутрішніх справ України Денисом Монастирським, – приведення у відповідність посвідчення водія не лише візуально до європейського зразка, а й відповідно до стандартів за його суттю. Посвідчення водія, видане в Україні, має стати синонімом безпечного водія як на національному, так і на європейському рівнях. Попереду довгий, складний шлях, але це шлях євроінтеграції та цивілізаційного розвитку (https://censor.net/ua/blogs/3398364/privedennya_u_vdpovdnst_do_vropeyiskogo_zrazka_natsionalnogo_posvdchennya_vodya_zako№davche_vregulyuvannya). – 2023. – 07.02).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Олег Подцерковний, доктор юридичних наук, професор

Закон на службі корупції: найближчі перспективи

Нульова толерантність до корупції для багатьох вітчизняних політиків, на жаль, – це лише передвиборчий слоган, який суперечить їх особистим моральним принципам та самому шляху в політику. Годі очікувати від них організації системної та послідовної роботи щодо викорінювання корупції і залишається здебільшого сподіватися на реакцію громадськості та зовнішній тиск.

Проблема ускладнюється тим, що в головах українців досі панує уява про простоту подолання корупції. «Весна прийде будемо саджати», «новий президент», «посадки», ба більше – «розстріли», ліквідації якихось судів чи державних органів, – це лише невеличкий обсяг емоційних вибухів, яким фонтанує українське суспільство в корупційній тематиці.

Але мало хто замислюється над системною та покроковою роботою у цьому напрямі та усуненням умов корупції. А перманентно нестабільне законодавство та політичні «гойдалки» створюють корупційний рай. Ловити рибу в каламутній воді – це прислів'я точно відображає бажане законодавче середовище для корупціонера. Адже саме стабільне законодавство призводить до уодноманітнення судової практики та звуження «маневру» судді при ухваленні рішень. Сталі правила ведення бізнесу дозволяють прогнозувати ризики при капіталовкладеннях.

Повага до стабільних «правил гри» в бізнесі в Україні відсутня. Кожна нова влада повністю відкидає попередні напрацювання та будує нову систему правил.

Нормою роботи народного депутата вважається кількість ініційованих законопроектів. Кожна зміна влади в українському парламенті призводить до лавини законодавчих змін, яку останнього часу навіть охрестили «скаженим принтером». Кожен спікер українського парламенту не лише

вихваляється кількістю прийнятих законів, але й швидкістю покладення на законодавчий папір владних політичних гасел. Саме під ковдрою законодавчих турборежимів з'являються лобістські правки, які прикривають олігархічні махінації. Так, зокрема, було із проведеними в 2017 році «соевими правками», які створили проблеми бюджетного відшкодування ПДВ при експорті олійних культур, чи із правками щодо нарахування ренти на залізну руду у 2021 році.

Законодавча інфляція вийшла за межі розумного. В таких умовах сама ідея законслухняної поведінки стає примарною, а вибудовування якої-небудь бізнес-стратегії перетворюється на кавове ворожіння. Простий приклад – закон про публічні закупівлі змінювали вже шість разів. Правове поле банкрутства, режим іноземного інвестування та будівництва змінювалися по чотири рази. Ліцензування – три рази. Двічі за десять років переписували законодавство про акціонерні товариства тощо. Годі казати, що інвестиційної привабливості та порядку в економіці від цього не додалося.

Іноді важко зрозуміти, корупційні важелі з'являються в законах цілеспрямовано чи від депутатської байдужості, яка часто-густо толерує порушення процедур усебічного обговорення законів та їх ретельного опрацювання.

Зараз на обрії національного прожектєрства, здатного системно дестабілізувати економіку та антикорупційні заходи, з'явилася нова «зірка».

Йдеться про поданий восени 2021 року законопроект № 6013 з хитромудрою назвою «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період (реєстр. № 6013 від 09.09.2021 р.)».

Навіяні ідеями «дєрадянїзації законодавства» та «лібертарїанства» автори законопроекту – представники владної команди – пропонують радикально переглянути усі звичні для національного бізнесу поняття підприємництва та господарювання, відмовитися від поняття підприємства та зробити державній й комунальній організації орендарями та довірчими управителями переданого їм майна.

Більш того, пропонується примусити понад 200 тисяч приватних підприємств та майже 50 тисяч фермерських господарств до перетворення у господарські товариства.

Але коли хтось з політиків починає говорити про дерадянізацію та лібертаріанство – чекай на жорсткий примус підприємців, нові витрати на супровід бізнесу та посилення авторитарізму владних структур.

Але в цьому разі проблема ще глибша.

Справа у тім, що антикорупційне законодавство спрямоване на обмеження підприємництва певних осіб. Зокрема, підприємницьку діяльність заборонено здійснювати особам, уповноваженим діяти від імені держави. Ця заборона стосується Президента України, народних депутатів, міністрів, державних службовців, суддів та прокурорів.

Якщо підприємництво втрачає ознаку прибутковості та пов'язаності із сферою господарювання, як це пропонується у законопроекті 6013, то тоді зникає можливість відділити підприємництво від будь-якої іншої соціальної активності, адже практично будь-яка діяльність може бути кваліфікована спрямованою на отримання соціальних або економічних результатів

Фактично це означає створення необмеженого розсуду антикорупційних органів в оцінці антикорупційних заборон.

Відповідно, руйнуватимуться усі існуючі підходи, в тому числі судова практика щодо притягнення корупціонерів до відповідальності, діяльність антикорупційних органів щодо обмеження порядку здійснення підприємницької діяльності відповідно до Закону України «Про запобігання корупції».

Це все одно, що визнати нерухомістю будь-яке майно. Це, звісно, викличе хаос в реєстраційних процедурах, будівництві, роботі нотаріусів та системі майнового декларування.

Прогресуюча загроза подібного прожектерства проявляється і в тому, що виведення з правового поля поняття «господарювання» унеможливить застосування законів, які прямо орієнтовані на обмеження «законодавчого спаму» в економічній сфері.

Такий наслідок можна легко передбачити, прочитавши лишень назву Закону «Про основні засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності».

Що таке сфера господарювання – законопроект № 6013 пропонує забути. В цих умовах навіть юристам стане неможливо застосовувати закони «Про дозвільну систему у сфері господарювання», «Про господарську діяльність в Збройних Силах України», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» тощо. Доведеться переписувати Угоду про асоціацію України з ЄС, яка понад 60 разів згадує поняття підприємства та суб'єкта господарювання.

Будуть й інші наслідки. Наприклад, втратить легітимну основу судочинство у господарських судах України, адже незрозумілим стане поняття «господарські» спори. Виникне прогалина у розумінні конституційного принципу рівності суб'єктів господарювання (ст. 13). Законодавчі прогалини набудуть системного явища, адже термінологія підприємництва як комерційної (прибуткової) господарської діяльності використовується в тисячах законодавчих актів України.

Що в результаті таких змін відбувається, нам добре відомо: нові дозволи, переоформлення власності, нотаріальні витрати, реєстраційні збори, робота десятків тисяч бухгалтерів та юристів, черги та суперечливі роз'яснення. Нарешті, пропозиції «порешать»...

Здавалося б, таке законодавче потрясіння має ґрунтуватися на якихось об'єктивних економічних законах. Але ситуація аж до навпаки. Як стало зрозумілим із нещодавно оприлюдненого у ЗМІ звернення Секретаріату Energy Community, іноземці занепокоєні загрозами руйнуванням законодавчого поля господарської діяльності в Україні. І це не дивно, бо, наприклад, у той самій Польщі свобода діяльності господарчої (działalności gospodarczej) записано в конституції і не викликає проблем з правилами ЄС. Нещодавно франко-німецька комісія представила

концепцію Європейського бізнес-кодексу, який враховує усе розмаїття видів економічної діяльності та безліч форм підприємництва (а не суто товариства, як пропонується у законопроекті 6013).

Тому інакше як юридичними ігрищами такі експерименти з законодавством назвати важко. Вони несумісні із гаслами про інвестиційний клімат та боротьбу із корупцією в Україні (https://censor.net/ua/blogs/3399009/zakon_na_slujb_korupts_nayiblijch_perspektivi). – 2023. – 10.02).

***

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Ярослав Юрчишин, народний депутат Верховної Ради ІХ скликання

Внутрішній фронт. Що відбулося на антикорупційному фронті за рік великої війни?

Хибно вважати, що з повномасштабним вторгненням корупція в Україні кудись зникла. Зовсім ні. Війна, страх, смерті українців не очистили державний апарат, а проявили, немов рентген, усі найстрашніші хвороби всередині.

Тим більш невідворотною стала більш активна робота антикорупційних відомств та подолання недоброчесності в країні. Адже навіть вигравши війну проти ворога, немає гарантії, що ми напевне долучимося до Європейського союзу. Вичищення корупції – вимога ЄС. Виграємо в корупційній війні всередині – наші шанси набути офіційний статус члена Єврородини збільшаться кратно. Пропоную дослідити, які критичні точки ми вже пройшли, де були сильними, а де наразі поступаємося.

Суспільство давно не бачило декларацій чиновників

Із введенням воєнного стану всі декларанти отримали можливість не подавати декларації. І така ініціатива була виправдана на початку, так як перед багатьма службовцями постало питання захисту країни, рятування своїх сімей, близьких, переміщення в більш безпечні місця тощо.

Проте наразі скасування декларацій дедалі більше нагадує «схему» того, як чиновники можуть наживатися під час війни та законно це приховувати. Кейс Павла Халімона та велика кількість нерухомого майна сім'ї Юрія Бойка це тільки доводять.

Наразі є зареєстрований законопроект, що передбачає, зокрема, відновлення електронного декларування та спеціальні перевірки кандидатів на посади. Тимчасово не подавати декларації зможуть державні службовці лише у випадках неможливості це зробити у зв'язку з виконанням завдань в інтересах національної безпеки і оборони України та інших об'єктивних причин конкретного посадовця. Вважаю необхідним відновити електронне декларування та закликаю колег також рухатися в бік ЄС в аспекті боротьби з корупцією.

Закриті реєстри – мекка для корупції

24 лютого НАЗК закрило доступ до публічної частини Реєстру декларацій, частини реєстру POLITDATA, а також обмежило доступ до оприлюднених звітів політичних партій на своєму сайті. Це було обґрунтовано необхідністю посилення захисту особистих даних декларантів, партій та інших користувачів в умовах воєнного стану.

Водночас послаблення контролю у цих сферах призводить до негативних наслідків. Зокрема, неможливості перевірити наявності російського впливу на політичних суб'єктів, різних зловживань та підвищення рівня корупції.

Наразі точаться дискусії щодо того, як знайти баланс між прозорістю та безпекою, та чи переважає правовий режим воєнного стану над суспільним інтересом, який становить інформація з цих реєстрів. Вважаю, що було би раціонально відновити доступ до реєстрів. Це би точно спростило роботу журналістам-розслідувачам та громадськості, що хоче бачити звіти партій. Крім тієї інформації, звісно, що може нести небезпеку для національної безпеки України.

Призупинення звітування політичних партій

Вдумайтеся лиш у сам факт: політичні партії в Україні не зобов'язані звітувати про майно

та доходи з квітня 2020 року. Тоді причиною такого рішення стала пандемія. Але невдовзі міне вже 3 роки, відколи прийняли це рішення.

У подальшому можливість не звітувати була продовжена в унісон із запровадженням воєнного стану 24 лютого і таким чином щоразу автоматично поновлювалася. Наразі воєнний стан продовжили до 20 травня, а отже і партії не зобов'язані подавати звіти до цього часу. А це прямо впливає на прозорість діяльності політичних сил. Або її відсутність, як у цьому випадку.

За таких умов неможливо зрозуміти, звідки політичні партії отримують кошти та як їх використовують, чи не впливає країна-агресор на політичну систему України через тіньове фінансування політичних партій.

Є чіткий курс боротьби з корупцією

20 червня 2022 року Верховна Рада ухвалила історичне для країни рішення – було прийнято вже затверджену антикорупційну стратегію. Це надважлива ініціатива, яка напрошувалася впродовж років, а її тригером стало надання Україні статусу кандидата в члени ЄС. Союз буквально вимагав цього від нас.

Була проведена колосальна робота з розробки та погодження Державної антикорупційної програми для її виконання. Це фактично покроковий план як реформувати 15 суспільно важливих сфер з найвищим рівнем корупції. Наразі прийнята ініціатива дещо гальмується урядом.

Наразі НАЗК вже направило на повторний розгляд до КМУ доопрацьований проєкт Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки, який був 01 лютого 2023 року схвалений Урядовим комітетом з питань безпеки, оборони та правоохоронної діяльності. Очікуємо на розгляд у Кабміні.

У НАБУ боротьба триває, а кульмінація невдовзі

Національне антикорупційне бюро не має затвердженого очільника з квітня, коли закінчилися повноваження Артема Ситника, а тимчасово цю посаду зайняв Гізо Углава.

16 листопада 2022 року оголосили конкурс на зайняття посади очільника НАБУ. Наразі вже отримано документи для участі у конкурсі

від 78 осіб, 74 з них допущено до конкурсу; проведено тестування кандидатів на знання законодавства; за результатами відібрано 22 кандидати, які пройшли до етапу співбесід. Надалі кандидати матимуть практичне завдання, а також співбесіди на добросовісність та компетентність. За результатами цього етапу конкурсу Конкурсна комісія має визначити трьох кандидатів, серед яких директора НАБУ обиратиме Кабмін. Є сподівання, що новий директор НАБУ буде обраний у березні 2023 року.

САП: битву виграно

Спеціалізована антикорупційна прокуратура покликана допомогти державі у вичищенні корупції на всіх рівнях. Без огляду на посади тих, хто стає фігурантами підозр і проваджень.

Орган, м'яко кажучи, не дуже вигідний багатьом чиновникам. Тому не дивно, що навіть після перемоги Олександра Клименка в 2021-у році в конкурсі на посаду голови САП, його призначення довго відкладали. І тільки в липні 2022-го року, коли на посаду Генпрокурора заступив Андрій Костін, призначення все ж відбулося.

Радий відзначити, що орган на чолі з Клименком працює та викриває посадовців та бізнесменів на фактах недобросовісності. Для прикладу, Максим Микитась, голова Нацбанку Кирило Шевченко та заступник міністра розвитку громад, територій та інфраструктури Василь Лозинський переконалися в цьому особисто.

Як бачимо, фронт робіт все ще великий. Не варто розраховувати на повністю добросовісний державний апарат без відновлення декларування та підзвітності партій. Тільки тотальне упрозорення діяльності та майна чиновників підніме довіру як суспільства, так і міжнародних партнерів.

Хоча і позитивні зрушення у відносно нових органах НАБУ та САП вочевидь є. Водночас перед Україною ще стоїть багато викликів у сфері запобігання корупції, у тому числі тих, подолання яких важливо задля подальшого членства України у Євросоюзі (https://lb.ua/blog/yaroslav_yurchyshyn/546225_vnutrishniy_front_shcho_vidbulosya.html). – 2023. – 17.02).

***

Блог на сайті «Судово-юридична газета».

Про автора: Руслан Арсірій, суддя Окружного адміністративного суду міста Києва, кандидат юридичних наук

Штучний інтелект та рукописні протоколи судових засідань: реалії «електронного» судочинства в Україні

Можливості штучного інтелекту завжди становили великий інтерес, однак, варто чітко розуміти, на що здатні технології та чого від них слід очікувати. Дехто в масовому поширенні штучного інтелекту вбачає загрозу, а дехто навпаки – розглядає їх з боку нових перспектив.

Тема застосування штучного інтелекту почала набирати нових обертів з осені 2022 року, коли стало відомо про відкритий чат-бот GPT. В судовій владі ШІ теж не залишився поза увагою, зокрема, про нього згадувала більша частина кандидатів на посади членів ВРП під час ХІХ позачергового з'їзду суддів у січні 2023 року. Окремі виступи делегатів були зосереджені на докорінній трансформації взаємодії між учасниками судових проваджень і судом шляхом дистанційної участі у розгляді справ та залученні штучного інтелекту.

Насправді, тема використання ШІ в правосудді не так вже і нова. Ще в грудні 2018 року Європейська комісія по ефективності правосуддя (СЕРЕJ) на 31-м пленарному засіданні прийняла Європейську етичну хартію про використання штучного інтелекту в судових системах. Вона закріплює 5 принципів щодо використання штучного інтелекту під час здійснення правосуддя, серед яких, окрім принципів неупередженості, справедливості, дотримання прав людини та недискримінації, вказується і принцип «під контролем користувача». Тобто, сам по собі ШІ не можна вважати самостійним способом здійснення правосуддя, він потребує контролю людини.

Можливості штучного інтелекту завжди становили великий інтерес, однак, варто чітко розуміти, на що здатні технології та чого від них слід очікувати. Дехто в масовому поширенні штучного інтелекту вбачає загрозу, а дехто навпаки – розглядає їх з боку нових перспектив.

Вже є приклади, коли впровадження елементів штучного інтелекту призводило до неочікуваних проблем, тому помилково було б стверджувати, що це виключно позитивні нововведення.

Декілька років тому в ООН закликали запровадити мораторій на певні системи штучного інтелекту, серед яких технології з розпізнавання обличчя, а також вжити заходи із захисту прав людини. Йшлося про необхідність реальної оцінки ризиків різних систем, базованих на штучному інтелекті, щоб визначити потенційні конфлікти з правом на конфіденційність або свободу пересування та висловлення поглядів.

Так чи інакше, елементи штучного інтелекту вже входять до нашого щоденного життя і ми не зможемо зупинити цей процес. Лише в листопаді з'явився ChatGPT, а вже станом на середину лютого відомо про десяток аналогів, які використовують таку ж або схожу мовну модель. ChatGPT привернув увагу аудиторії своїми відкритими деталізованими відповідями, що відрізняє його від таких пошукових систем як Google та інші. Це дійсно зручно, якщо у користувача не високі вимоги до достовірності згенерованої інформації, є можливість перевірити та критично осмислити її.

Треба обережно використовувати такі системи як ChatGPT, адже дуже часто вони дають не релевантні, дискримінаційні або просто неправильні відповіді. Це пояснюється тим, що мовна модель не містить фактичного «розуміння» тексту – вона просто синтезує речення на основі ймовірності з мільйонів прикладів, використаних для навчання системи. Незважаючи на це, чат-бот приваблює користувачів насамперед тим, що «спілкується» максимально наближено до людської мови і в певній мірі контекстуально розуміє свого співрозмовника. Але чи достатньо цього, щоб бути корисним в судочинстві?

Нещодавно в ЗМІ з'явилась інформація про те, що колумбійський суддя використав можливості штучного інтелекту при розгляді справи. Закон Колумбії не забороняє використання штучного інтелекту в судових рішеннях. В процесі цього експерименту

ChatGPT при вирішенні поставленого юридичного питання вказав на необхідність компенсації страховки для покриття медичних витрат дитини з аутизмом. Суддя використав відповіді чат-бота в судовому рішенні та додав своє власне розуміння застосовних правових прецедентів вказавши, що ШІ використовувався для «розширення аргументів ухваленого рішення».

Що стосується можливостей застосування ШІ в українських судах, то окремі його елементи дійсно можуть бути застосовані суддями, однак виключно як додаткові інструменти під повним контролем користувача та при умові коректної роботи із вже існуючими системами електронного судочинства. Було б досить доречним, аби такі нововведення могли суттєво скоротити час на підготовку проєктів судових рішень. Зокрема, застосування штучного інтелекту, можливо, було б доцільним у процесі підбору необхідної нормативно-правової бази чи, наприклад, для підготовки розширених шаблонів процесуальних документів, для анонімізації судових актів (рішень) перед публікуванням в ЄДРСР, підготовки повісток, виконавчих листів тощо.

У той же час при спробі використання штучного інтелекту в суді необхідно чітко розуміти, що хоча він і здатний в певній мірі «аналізувати» фактичні обставини справи та показання свідків, висновки експертів та спеціалістів, зауваження адвокатів, давати їм правову оцінку і виносити рішення на основі аналізу фактичного матеріалу і діючого законодавства він не зможе. Такі «рішення» можуть неприємно здивувати зацікавлених осіб. Крім того, результат виконаної роботи не можна пояснити, оскільки сутність виконаної компіляції тексту не є результатом розумової діяльності, а лише роботою алгоритму, про досконалість якого говорити поки що зарано. Бот не може замінити професійну юридичну консультацію, чи, тим паче, вирішити судовий спір.

Окремо варто зазначити, що ШІ – це величезні кошти, при цьому не завжди можна оцінити ефективність таких капіталовкладень. У 2022 Microsoft підтвердила багатомільярдні

інвестиції у OpenAI (йдеться про десятки мільярдів доларів) розробника боту ChatGPT, а вже на початку 2023 року через появу конкурентів може недорахуватись своїх прибутків.

Чи готова на сьогодні судова влада хоч до якихось витрат на штучний інтелект, чи, можливо, краще завершити те, що вже було почато в питаннях електронного судочинства? Нещодавно заступник керівника Офісу Президента Андрій Смирнову своєму інтерв'ю зазначив, що запуск електронного правосуддя в країні було провалено. А під час підготовки цієї публікації стало відомо, що ВРП підтримала законопроект 8359, яким пропонується повернути до судів рукописні протоколи судових засідань. Зокрема, запропоновано доповнити Господарський, Цивільний процесуальний кодекси та Кодекс адміністративного судочинства положеннями про те, що в разі об'єктивної неможливості здійснення повного фіксування судового засідання технічними засобами хід судового засідання фіксується секретарем судового засідання письмово у протоколі судового засідання.

Відтак, варто визнати, що стан електронного судочинства та ситуація в країні на сьогодні не дозволяє всерйоз говорити про впровадження навіть окремих елементів ШІ.

Зусилля, насамперед, треба направити на утримання (хоча б у існуючому стані), а в перспективі – удосконалення саме тих елементів інформаційно-комп'ютерного оснащення судів, які потрібні для сталого здійснення правосуддя. А мріяти можна про різне... (<https://sud.ua/uk/news/blog/262550-shtuchniy-intelekt-ta-rukopisni-protokoli-sudovikh-zasidan-realiyi-elektron.Ngo-sudochinstva-v-ukrayini>). – 2023. – 20.02).

***

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Олександр Буханевич, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України

Московія. Час відновити історичну справедливість

Вкрадене минуле. Одним з наслідків російської широкомасштабної збройної агресії стало доволі активне обговорення питань злочинних дій, вчинених московськими царями. Як наслідок, маємо цілком обґрунтовані пропозиції стосовно повернення росії (пишемо з малої літери виражаючи свою глибоку зневагу до агресора) її справжньої назви «московія», а народ, що там мешкає – «московити». У славі часи розквіту Київської Русі про московське князівство жодних згадок не знайдемо, бо не існувало його тоді. Як влучно писав український історик та археолог, член-кореспондент НАН України, президент Історичного товариства Нестора-літописця Ярослав Дашкевич: «Звичайне шахрайство московитів, що привласнили собі минуле Великого Київського князівства і його народу, нанесло страшний удар по українському етносу...». Не будемо детально зупинятися на історичних фактах, оскільки вони красномовно викладені багатьма українськими та зарубіжними дослідниками. Зрозуміло одне, «росія» – то є вкрадена назва та ще й принагідно перероблена на свій лад, і до цього «притягнутого за вуха» перейменування та земля була московським князівством або ж «московією».

Загарбнику – історичну самоідентифікацію.

Дійсно, злочинна поведінка країни-агресора призвела до того, що вже не на одній сесії місцевих рад слухалося питання про офіційне звернення до Президента України та Уряду з пропозицією відновлення історичної справедливості та запровадження використання на всіх рівнях (державному, дипломатичному, офіційно-діловому тощо) замість назви «російська федерація» її історичної назви – «московія». Щобільше, у листопаді минулого року було оприлюднено текст електронної петиції № 22/170958-еп, адресованої Президенту України, яка також стосується офіційного перейменування росії. Вказана петиція наразі вже отримала необхідну кількість підписів громадян та очікує свого розгляду Главою держави.

І якщо для українських громадян все виглядає очевидним та справедливим: навіщо вкрали те, що вам не належить, і вашим ніколи

не було, то аби унеможливити пустопорожні балачки «руських голів», наведемо аргументи правового порядку, які обґрунтовують можливість і навіть необхідність реалізації зазначених процесів.

А як щодо світової практики використання офіційних назв країн? Свого часу статистичний відділ ООН розробив список який має назву «Standard Country or Area Codes for Statistical Use», у якому всі назви країн наводяться у короткій формі, що відповідає термінологічному бюлетеню ООН. І попри те, що саме такі найменування країн використовують у сучасній практиці ООН, однак навіть вони не завжди відповідають їх повній назві, яку використовують у міжнародних офіційних документах. А чому так? Відповідь дуже проста. Міжнародне право також не забороняє будь-якій державі самостійно визначатись, особливо беручи до уваги об'єктивну історичну минувшину як орієнтир. Іншими словами, жодних юридичних заборон з цього питання просто не існує.

І якщо у наказі Державної служби статистики України від 30.12.2013 року № 426 «Про затвердження Класифікації країн світу», який втратив чинність, було закріплено, що внесення змін до списку ООН «Standard Country or Area Codes for Statistical Use» стане підставою для внесення змін до Класифікації країн світу, то вже чинний документ (наказ Державної служби статистики України від 08.01.2020 року № 32) такого правила не містить, тому що ми не зв'язані нормативно, аби самостійно обирати та визначатися.

Красномовні приклади говорять самі за себе. Міжнародна практика знає багато прикладів, коли офіційні назви країн етимологічно по-різному звучать різними мовами та ці факти повною мірою сприймаються міжнародною спільнотою. Так, власна назва Німеччини звучить як «Deutschland», а вже у Франції має назву «Allemagne», в Угорщині – «Nemetszag», у Фінляндії – «Saksa». Якщо шведи називають свою країну як «Sverige», то фіни називають Швецію «Ruotsi», а латвійці – «Zviedrija». Та й сама назва росії у Латвії звучить як «Krievija», а от угорці скажуть

«Oroszország», фіни – «Venäjä», естонці – «Venemaa». І таких прикладів вдосталь.

Окремо хочу торкнутися мовних особливостей щодо назви країни Угорщина. Так, якщо самі угорці називають свою державу «Magyarország», то вже англійською така назва звучить як «Hungary», а фіни скажуть «Unkari». Принагідно зауважимо, що росіяни офіційно називають Угорщину як «Венгрия», що зовсім не схоже до мовного відповідника угорською. Московити пояснюють таку назву особливостями мовних перекладів, хоча повністю погоджуються, що «венгр» давньоруською звучить як «угринь». В основу назви «Угорщина» українською вірно покладена назва народу, що проживав на тих землях у давнину – «угри». До речі серби та хорвати у ті часи називали Королівство Угорщина як «Kraljevina Ugarska», що дуже схоже до сучасної назви українською.

Маємо також факти, коли викладене вище стосується не лише назв країн, але й інших географічних об'єктів. Згадаймо хоча б протоку Ла-Манш, назва якої походить від французького la Manche та означає «неширокий рукав, протока». Проте, англійською мовою даний об'єкт вже називається «the English Channel».

У міжнародній практиці було немало випадків, коли країни з власної ініціативи зверталися до міжнародної спільноти з метою перейменування офіційної їх назви. Причинами подібного були й особливості мовної лексичної семантики, чи бажання відмежуватись від деяких негативних історико-політичних фактів. Однак головною ідеєю вказаних змін нерідко стає прагнення відновлення історичної справедливості та подальшого закріплення на міжнародному рівні своєї самобутності, національної самоідентифікації. Так, Анкара підготувала та надіслала відповідні офіційні листи до ООН та інших міжнародних організацій щодо зміни англійської назви країни «Turkey» на «Türkiye», оскільки англійський відповідник має неприйнятний переклад. Щобільше, з цього приводу започатковано широку інформаційну кампанію «Hello Türkiye», головною ідеєю якої став заклик до міжнародної спільноти використовувати єдино прийнятну назву цієї

країни. А от у Новій Зеландії лише дебатуються питання щодо затвердження нової назви, яка відображатиме мовну семантику корінного населення – маорі та звучатиме як «Aotearoa», що у перекладі означає «Земля довгої білої хмари».

Дипломатична боротьба за правильні офіційні назви особливо активізувалася після розпаду відомого союзного утворення та стосувалася назв деяких республік, які здобули незалежність. У цьому аспекті варто зауважити на непоодиноких прикладах, коли та ж росія неправильно називає країни, пояснюючи це усталеними правилами «великого і могутнього». Так, поява нової республіки Киргизстан (російською мовою «Кыргызстан») не спонукала росію до зміни її назви, оскільки московити й надалі продовжують називати цю країну російською «Киргизия». Аналогічна проблема, попри прохання на дипломатичному рівні, торкнулася й республіки Молдова, яку на теренах росії називають «Молдавия». А російська назва республіки Беларусь, як то «Белоруссия» взагалі виступила причиною появи неправильної назви цієї країни литовською мовою «Baltarusija», що вважається калькою з російської та призводить до помилкових асоціацій з країною агресором.

Імперське мислення росіян також далось в знаки й щодо використання терміну «країни Прибалтики» (саме у советах використовувалась така назва), замість правильного «країни Балтії», для позначення Литви, Латвії та Естонії. І що ж ви думаєте відповідають московити? Вони радять виходити за межі національного сприйняття термінології, оскільки ряд топонімів є традиційними для російської мови. На їхнє глибоке переконання нічого образливого немає й у відмові називати столицю Естонії з двома буквами «н», про що власне просили естонці. Або ж навпаки, наперекір українській транслітерації, називати місто Одеса з двома літерами «с», та усіляко перешкоджати включенню її історичного центру до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (World Heritage List), що на сьогодні, однак, вже стало фактом. Подібні питання в розумінні росіян є, зазвичай, нісенітницями, які не заслуговують

уваги. Подібні приклади можна продовжувати й далі. Так, не зважаючи на те, що нідерландці офіційно називають свою країну «Nederland», росіяни продовжують використовувати звиклу для них назву «Голландія», адже їм не важливо, що країна прагне створити національний бренд.

А як щодо ситуації, коли у 2014 році разом з початком збройної агресії у російському парламенті з'явилося офіційне звернення про необхідність вживання стосовно України терміну «Малоросія». У цьому аспекті «гарячі голови» з усією серйозністю заявляють, що називати Україною російську землю неправильно і потрібно воскресити назву «Малоросія», яка є нічим іншим як принизливим терміном ще з часів російського царату для позначення місцезнаходження етнічних українців.

Викладені приклади спонукають нас до наступних цілком очевидних умовиводів. Скажімо, задумують московити змінити свою власну назву на таку, яка б мала певний імперський ухил як то «російська імперія» чи «орда»? А допустити подібне можна, оскільки, як бачимо, живуть вони у своєму видуманому світі в якому жодних об'єктивних правил не існує. Як тоді діяти цивілізованому світу? Невже сліпо та одразу погодитись? Зважаючи на їхню поведінку в офіційній, та й не тільки, площині, на наше глибоке переконання, відповідь однозначно повинна бути заперечною.

А як щодо українського законодавства? Тут найперше потрібно наголосити, що жодних заборон або пересторог правового виміру просто не існує і ми вільні назвати ту землю «московією». На додаток, вже маємо приклади, коли офіційно, з урахуванням обставин збройної агресії сусіда, тимчасовою окупацією відповідних територій України, запровадили зміну назви Автономної Республіки Крим на «Вільну економічну зону «Крим». З цього приводу варто лише прочитати текст чинного наказу Державної служби статистики України від 08.01.2020 року №32 «Про затвердження Переліку кодів країн світу для статистичних цілей». Цікавим є той факт, що у вступній частині попереднього документа (наказ Державної служби статистики України від

30.12.2013 року №426 «Про затвердження Класифікації країн світу»), який наразі втратив чинність, навіть детально зазначалося, що саме у зв'язку з тимчасовою окупацією території України запроваджено «Вільну економічну зону «Крим».

Подібна доля спіткала Курильські острови, точніше їх південну частину: Ітурупу, Кунаширу, Шикотану та Хабомаї, які є спірними територіями у відносинах Японії та росії. Так, Міністерство закордонних справ Японії у квітні минулого року оприлюднило внесені зміни до дипломатичного довідника «Синя книга дипломатії», де офіційно назвала Північні території (Південні Курильські острови) – «Споконвічною територією Японії, яка перебуває під незаконною окупацією». Слід зауважити, що подібне формулювання містилося у названому довіднику до 2011 року, коли, внаслідок активізації переговорних процесів щодо цих територій, довідник містив лише опис належних Японії адміністративних одиниць без акценту на анексію деяких з них. Принагідно наголосимо, що саме війна в Україні стала причиною повернення в Японії до терміну «території, що незаконно окуповані росією» на офіційному рівні.

У цьому контексті слід згадати дипломатичні ініціативи грузинської влади. Оскільки власне сама назва «Грузія» набуває негативних асоціацій з минулим і, зокрема, «советським». І не дивлячись на те, що латинський відповідник назви країни як «Georgia» є більш менш прийнятним, однак урядом Литви було затверджено назву «Сакартвело», яка насамперед відповідає істинним прагненням грузинського народу і походить від назви центрального регіону країни. До речі не секрет, що саме так грузини й називають свою батьківщину. Зі свого боку, Грузією було унормовано нову офіційну назву Литви як «Ліетува», що найбільш повно відображає назву цієї країни у литовсько-мовному контексті.

Отже, як свідчить міжнародна практика, досвід зарубіжних країн, питання повернення, зміни офіційних назв держав лежить здебільшого у площині бажання відновлення історичної справедливості, прагнення до міжнародного

визнання своєї самобутності. Більшість країн в основі прагнень щодо зміни своїх офіційних назв, мають об'єктивне підґрунтя, яке пронизане принципами історико-політичної ідентичності, історичних джерел зародження відповідної держави. То чому ж не допомогти народам, які проживають на території країни, яка на сьогодні має назву «росія», зусиллями української держави розпочати складний процес повернення до своїх власних начал, свого коріння. Ба більше, міжнародне право нам аж ніяк не забороняє офіційно використовувати назву цієї країни як «московія», а тих, хто проживає у її межах – «московити». Адже саме так називалася та земля, яка виникла в часи татаро-монгольського панування з дозволу, як відомо, хана Менгу-Тимура, що аж ніяк не пов'язує її зі славетною історією України-Русі, яку нахабним чином привласнили московити, переписали, вкрали (https://lb.ua/blog/oleksandr_bukhaneych/546657_moskoviya_chas_vid_Neviti_istorichnu.html). – 2023. – 21.02).

***

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Ярослав Юрчишин, народний депутат Верховної Ради ІХ скликання

Де ми перемагаємо у внутрішній війні за добросудні суди?

Сумнозвісна річниця масштабного російського вторгнення відкрила в Україні одночасно кілька фронтів. Передусім це вогневе поле бою, де захисники гідно боронять браму всієї Європи. І дуже хочеться, аби після війни всі ті, хто боронили нашу Незалежність, отримали суспільство, де є місце для справжнього правосуддя. Адже вони на все це заслужили.

Для цього й працюємо. Без добросудних судів та судових структур ми маємо всі шанси поступитися у внутрішній війні після перемоги над російськими загарбниками. Пропоную проаналізувати, де нам за час від 24 лютого вдалося здійснити наступ в бік якісної правової системи, а де ми поки що поступаємося.

Виявлено та відраховано суддю з російським паспортом на провідній посаді

15 вересня «Схеми» опублікували розслідування «Український суддя з російським паспортом». У ньому журналісти доводять, що Львов є громадянином Російської Федерації. Він отримав громадянство ще у 1999 році у Москві, на той момент вже працюючи суддею в Україні. А у 2012 році, за даними журналістів, оновив паспорт після досягнення 45-річчя. При цьому комісія по громадянству при президенті не змогла перевірити підстави для позбавлення громадянства Львова.

Після виходу матеріалу «Схем» Львов заперечив, що має російський паспорт і заявив, що інформація, яку поширили журналісти, «не відповідає дійсності».

Водночас СБУ підтвердила наявність російського паспорта у голови Касаційного господарського суду Верховного Суду України Богдана Львова. На підставі цього 5 жовтня 2022 року голова Верховного Суду Всеволод Князев відрахував Львова зі штату Верховного Суду.

У складі ВРП є нові імена

Уже цьогорічний з'їзд суддів дав нам нові імена членів Вищої ради правосуддя. Це той орган, без якого продовження судової реформи та регуляція належної діяльності суддів неможливі. Упродовж з'їзду обрали Юлію Бокову, Аллу Котелевець, Григорія Усика, Олександра Сасевича, Ольгу Попікову, Тетяну Бондаренко, Олену Ковбій та Сергія Бурлакова.

Робота ВРП розблокована, і це успіх. Тепер важливо, аби новоспечені члени викликали якомога менше питань до компетенції та добросудності. Стежимо за ними з особливою увагою.

Невдовзі з'являться нові члени ВККС

13 липня 2022 року Конкурсна комісія з добору кандидатів на посади членів ВККС відновила свою роботу та оголосила про поновлення конкурсу на зайняття посади члена ВККС. Раніше була затримка, пов'язана з російською агресією.

Станом на зараз опрацьовано всі подані комплекти документів для участі у конкурсі та проведено протягом січня-лютого співбесіди усіх кандидатів (заплановано було співбесіди з

64 кандидатами, проте 3-є з них написали заяви про припинення участі у конкурсі).

Усі вони були відкриті і транслювалися наживо в YouTube.

Найближчим часом Комісія сформує фінальний перелік з 32-х найкращих кандидатів, щоб рекомендувати їх ВРП для призначення на 16 вакантних посад у ВККС. Надалі ВРП також має провести відкриту співбесіду з рекомендованими Конкурсною комісією кандидатами та прийняти за її результатами обґрунтоване і вмотивоване рішення про призначення або про відмову в призначенні відібраних кандидатів на вакантні посади членів ВККС України.

Призначення членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України є важливою складовою судової реформи, адже дозволить поновити роботу ВККС з добору суддів на поповнення суддівського корпусу та завершити кваліфікаційне оцінювання чинних суддів.

Є претензії від Венеційської комісії

Венеційська комісія негативно відреагувала на ухвалений 13 грудня закон щодо змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України. 13 грудня 2022 року ВРУ ухвалила закон №7662 «Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах».

«Венеційка» наголосила на проігнорованих рекомендаціях у остаточній редакції висновку, затвердженій на пленарному засіданні 16-17 грудня 2022 року. Зокрема, Венеційська комісія рекомендує збільшити склад відбіркової комісії (Дорадчої групи експертів), щоб додати сьомого члена за квотою міжнародних партнерів та що рішення комісії мають мати обов'язковий характер для суб'єктів призначення суддів як в частині оцінювання доброчесності, так і професійності кандидатів.

Ба більше, Венеційська комісія у січні 2023 року відмовилася делегувати фахівця в Дорадчу групу експертів з відбору суддів КСУ, тому що

її головні рекомендації, висловлені у висновку, не виконанні.

Наразі важливо забезпечити внесення змін до закону та виконати рекомендації Венеційської комісії для забезпечення високопрофесійного та доброчесного Конституційного Суду, який зможе захистити інституційні реформи, покликані зберегти демократію і захистити права людини.

Забули про ОАСК? Він досі не ліквідований остаточно

Грудень практично став історичним місяцем для судової системи. Спершу Верховна Рада проголосувала за ліквідацію Окружного адміністративного суду Києва, а потім Президент своїм підписом ввів це рішення в дію. Але є «але».

На цвинтарі похованого ОАСК мав би постати новий Київський міський окружний адміністративний суд, територіальна юрисдикція якого поширюється на місто Київ ОАСК же має невідкладно, протягом 10 робочих днів, передати судові справи, які перебувають у його володінні, до Київського окружного адміністративного суду. За інформацією ОАСК у провадженні цього суду перебувало станом на середину грудня 2022 року понад 60 тисяч справ, а також понад 300 тисяч справ, які обліковуються в архіві суду.

Проте в мить зробити це неможливо. Передача 60 тисяч справ може затягнутися навіть на роки. А особи, що є учасниками судових процесів з ОАСК довго не зможуть захистити свої права.

Наразі роботу над реформою судової системи та забезпечення незалежності суддів у країні, включаючи Конституційний Суд, важливо продовжувати. Проте, це є складним та довготривалим процесом, і успіх залежить від політичної волі та зусиль всіх зацікавлених сторін.

Громадянське суспільство має нагадувати про європейські плани держави, судді – коритися нашому доброчесному майбутньому, а чиновники просто виконувати свою роботу. Без зволікань та компромісів (https://lb.ua/blog/yaroslav_yurchyshyn/546874_de_mi_peremagaiemo_vnutrishniy_viyeni.html). – 2023. – 23.02).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Віталій Кулик, політолог, директор Центру досліджень проблем громадянського суспільства

НАБУ наступає на граблі Омеляна у справі Пивоварського

Вже другий раз за кілька місяців НАБУ “дає в штангу” із винесенням підозр екс-високопосадовцям. Перший раз з очільником “Нафтогазу” Андрієм Коболевим “підозра” була настільки слабкою, що ВАКС визнав її нікчемною, другий – схоже буде з підозрою екс-міністру інфраструктури в 2014–2016 роках Андрію Пивоварському.

НАБУ звинувачує Пивоварського в тому, що у липні 2015 року тодішній міністр і його заступник, який також очолював Тарифну раду Мінінфраструктури, забезпечили ухвалення наказу, який дозволив приватним компаніям стягувати корабельний збір із суден у порту Південний разом із ДП АМПУ в пропорції 50:50. При цьому за законом збір мало право стягувати лише держпідприємство, бо акваторія належить державі, сказано в повідомленні. Мова йде про недоотримання державою 30 млн доларів США в 2017–2021 рр.

Справа в тому, що ця історія один в один нагадує аналогічне звинувачення на адресу екс-міністра інфраструктури Володимира Омеляна. 19 червня 2020 року НАБУ вручило Омеляну підозру у вчиненні незаконних дій, які призвели до недоотримання держбюджетом 30,4 млн. грн.

Тоді також фігурував “незаконний наказ” та судові збори. Тільки сума була в гривнях. Видно, що детективи НАБУ не надто переймалися і ті самі звинувачення, які намагалися накинути Омеляну, вирішили підписати Пивоварському. Тільки гривні на долари змінили в сумі шкоди, для солідності.

За даними слідства, у грудні 2017 року Омелян ніби видав наказ про зменшення всіх портових зборів (крім маячного) на 20%. Одним із цих зборів був адміністративний, який є доходною частиною держбюджету. Змінювати розмір цього збору могла лише Верховна Рада, а

не міністр, тощо. У результаті бюджет отримав 173,1 млн. грн. з очікуваних 203,5 млн. грн.

Як у справі Омеляна, так і й у справі Пивоварського, НАБУ довільно, вигідно для себе, інтерпретує компетенції Мінінфраструктури. Однак саме на Мінінфраструктури, а не на НАБУ, чинне законодавство покладає здійснення повноважень у сфері регулювання питань, пов’язаних із визначенням та зміною порядку справляння портових зборів, у тому числі й корабельного збору.

Як зазначає сам Пивоварський, наказ Мінінфраструктури, яким був змінений порядок розподілу коштів корабельного збору, був попередньо погоджений рядом міністерств та відомств (доречи, як і у справі Омеляна), у тому числі дане питання було розглянуте та підтримане на засіданні Кабінету Міністрів України. Наказ Міністерства, про який йдеться, був завізований Мін’юстом, а значить, і перевірений на відповідність чинному законодавству України. Лише після цього він був зареєстрований і набув чинності.

Але й це ще не все. Олексій Соболев вказує, що в законі про морські порти в версії 2015го року в статті 22 «Корабельний збір справляється на користь користувача портової акваторії, а також власника операційної акваторії причалу (причалів), збудованої до набрання чинності цим Законом.» Власником «операційної акваторії причалу (причалів), збудованої до набрання чинності цим Законом» – і є та приватна компанія на користь якої в 2015-му році стали стягувати портовий збір в пропорції 50/50. В релізі правоохоронців написано «за законом стягнення такого збору є виключною прерогативою державного підприємства», а насправді в законі сказано, що «якщо причал та акваторію побудували і володіють приватні компанії, то портовий збір платиться не державному підприємству, а приватникам».

Чи не знали детективи НАБУ про це?

Сергій Фурса каже, що НАБУ зараз відправляє до суду усі справи, щоб суд розбирався. Що це, як кажуть обізнані люди «не баг, а фіча». Але це якась фіча курця. Бо це дуже не етично. Бо за кожною такою підозрою є доля людини. Є людина. Не

віртуальна, а реальна. І оце зверхнє ставлення до людини, коли «ми подаємо все, а там нехай розбираються, не зря ж 7 років тому справу відкрили», дуже лякає. Бо це зближує НАБУ з іншими силовими органами в Україні.

У будь-якому разі перспективи у “підозрі Пивоварському” фактично немає. Бо відсутній умисел, вигода і сам склад злочину.

Нагадаю, що 18 жовтня 2021 року Вищий антикорупційний суд визнав колишнього міністра інфраструктури Володимира Омеляна невинним у справі зменшення портових зборів. Звинувачення проти нього не змогли довести. Суд вирішив виправдати Омеляна у зв'язку з відсутністю у його діях складу кримінального злочину, а витрати на липові експертизи від НАБУ було покладено на державу.

Так само ганебно для НАБУ закінчиться і справа Пивоварського. Бо в ній нічого не має. Замість того, щоб ловити справді крупних корупціонерів та видавати підозри олігархічним клеветам Банкової: детективи НАБУ вирішили підзаробити політичний капітал на гучних підозрах у справах, які самі ж і програли в судах.

Але якщо НАБУ вже хоче спробувати Граблі Омеляна на собі – ну то нехай й лоба готує.. (https://censor.net/ua/blogs/3401605/nabu_nastupaye_na_grabli_omelyana_u_spravivovarskogo). – 2023. – 23.02).

***

Блог на сайті «Zaxid.Net»

Про автора: Любомир Зубач, заступник міського голови Львова з містобудування, депутат Львівської облради, фракція «Самопоміч»

Чому Закон 5655 – це ідеальний злочин і до чого тут Туреччина

Досвід Туреччини засвідчує: нехтування вимогами безпеки та загравання влади з будівельним бізнесом призводить до катастрофічних наслідків. Україні, на яку чекає глобальна повоєнна відбудова, слід це усвідомити і забути про закон 5655 як про страшний сон. Адже саме цей документ створює всі обставини для скоєння ідеального

злочину – коли злочин є, а винного назвати неможливо.

Турецький карт-бланш для будівельників

Що таке ідеальний злочин? Коли доказів, щоб знайти винного, просто немає? Це так.

Утім бувають ситуації, коли доказів вдосталь і непрямих винуватців багато, але не зрозуміло, кого ж притягнути до відповідальності – адже дії (свідомі або й ні) дуже багатьох людей призвели до плачевних наслідків. Одним словом, винуватців надто багато – і кого тоді карати, і хто винен більше?..

У випадку Туреччини – деє так.

Зараз турецька влада намагається перекласти всю відповідальність на забудовників. Після катастрофи у країні почали арештувати забудовників і генпідрядників. Але якщо бути відвертим і справедливим – а як же численні будівельні амністії з ініціативи влади?

Хто більше винен – забудовники, які будували з порушеннями, чи державна влада, яка своїми амністіями це заохочувала? Цього і без корупції, про яку активно говорять, більш ніж досить.

Отож.

Свого часу турецький уряд, переслідуючи за мету економічне піднесення, зробив ставку на забудовників і дав їм карт-бланш.

Нічого не нагадує? Жодних паралелей з повоєнною Україною? Але про це трохи нижче за текстом.

Тим часом New York Times пише, турецькі урядовці «змінити міські горизонти великими проектами житлових будівель. Часто вони зводилися поспішно, без належного контролю якості».

А далі було ще гірше – у Туреччині фактично почали узаконювати збудоване з порушеннями.

Тільки в небезпечній сейсмічній зоні у Туреччині за останні десять років було «амністовано» приблизно 75 тисяч будівель! Масштаби вражають...

Збудував будівлю без відповідних сертифікатів норм безпеки, легально заплатив штраф – і діло в шляпі.

Безпека? – ну і так уже збудували, то вже що там...

Водночас на папері турецькі стандарти безпеки будівництва залишалися одними з найкращих у світі і начебто регулярно оновлювалися спеціальними правилами для сейсмонебезпечних регіонів. Хоча турецькі фахівці не один рік били в набат: будівлі зводять без належного контролю і це може призвести до руйнування.

Результат зараз спостерігаємо всі разом, як кажуть, у прямому ефірі.

Про паралелі Туреччина – Україна. Ну, і закон 5655

Всі ми віримо у швидку Перемогу України. Але скажу відверто: я боюся того, що розпочнеться наступного дня. Особливо у будівельній сфері. А надто – на тлі дії закону 5655. У разі якщо президент його таки підпише.

Це буде Туреччина №2.

Мета буде благородною, як і в турецького уряду, – економічне піднесення, простимульоване відбудовою країни.

Шалені темпи будівництва, прискорений процес видачі дозволів, приватний контроль, безповноважне місцеве самоврядування і автоматичне прийняття в експлуатацію. Куплені папірці, які як подані документи реєструє електронна система, а на будові – най ся діє Божа воля. Така реальність закону 5655 буде в дії.

І до порівняння турецьке дежавю: в останні роки у цій країні отримувати дозволи на будівництво стало легше, натомість послаблені перевірки з боку органів контролю. Компанії, уповноважені урядом проводити перевірки, турецькі забудовники просто підкуповували. Проекти відповідали будівельним нормам лише на початку будівництва, наприкінці – це була геть інша ситуація.

Історії до болю ідентичні.

Який злочинець не мріє скоїти «ідеальний злочин» і залишитися безкарним? Він ретельно планує, продумує найдрібніші деталі, готує алібі.

Таке враження, що саме цим займаються ті, хто так лобіює закон 5655. Може, іноді несвідомо. Але це не змінює справи.

Бо закон 5655 – не про безпеку будівництва, а про карт-бланш уже для українських забудовників.

Не можна ставити рекорди з видачі дозволів, виправдовуючись уявними цифрами хабарів.

Не можна тримати другий рік без належного контролю будівництво, попри те, що країна у війні.

Не можна прирівнювати сертифікованих і досвідчених архітекторів до проєктантів, що вчора отримали відповідний папір на діяльність.

Не можна віддавати на довіру забудовникам введення будівель в експлуатацію – я про автоматизацію цього процесу.

У результаті це все – про безпеку!

В Україні не буває землетрусів? Бувають, хоч і не так часто. Але ж і вимоги до будов у нас не такі, як у Туреччині. То що навіть і ними треба нехтувати і будувати будь-як?

Про ціну питання

Внаслідок будівельних амністій у Туреччині бюджет країни отримав 3,1 мільярда доларів надходжень. Але яку ціну заплатила Туреччина тепер...

Я щиро не хочу, щоб таку ціну колись заплатили українці (<https://zaxid.net/chomu-zakon-5655-tse-idealnyy-zlochyn-i-do-chogo-tut-turechchina-n1558521>). – 2023. – 23.02).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ
№ 3 (245) 2023**

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактори:
А. Березельська, Я. Маленко

Комп'ютерне верстання:
Н. Крапіва

Підп. до друку 27.02.2023
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 4,58.
Наклад 21 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net